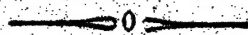

યોગ વિદ્યા અને અસલી ઈરાનીઓ.

વિદ્યા મિત્ર ચોપાન્યાં ઉપરથી

વધારા અને સુધારા સાથે.

૧૬૬૬

મુંબઈ:

વર્તમાન છાપાખાનામાં છાપીછે.

ધોભીતલાવ, નંબર ૮૭૨.

કિંમત બે આં.

યોગ વિદ્યા અને અસલી ઇશાનીઓ.

(લખનાર એક અંદર-મૈત્રેયુષ્મિત આચારનાન.)

“અને સાકંદરે જાણ્યું કે આગ્ને ટાલાંને (ઇશાનીઆને) એવી એક કુદરત છે કે જ્યારે ચાહેથ ત્યારે તનથી જીવ થાયચ, ને તનને જાંમે કરેચ.”

(હસાતીર-નામે સત વખશુરે જરથોસ્ત, પાંડુ ૨૪૬.)

તે અજીમ કુદરતના શહેને આશમાં અને જમાનમાં એટલી જાતની ચીજો પેદા કરીલી છે કે તેની ગણતરીને કંઈ ખ્યાલખી નહીં આવી શકે. પ્રાણી, પદાર્થ પ્રાણી અને હવા જેવી એમાંની કેટલીક વસ્તુઓ આપણે ઇંદ્રીઓની મદદથી પી-છાંણી શકીએ છીએ. એટલે તે ચીજોની હરતી, આંખ, કાંન, નાંખ, જીમ અથવા ચામડીથી માલમ પડી આવેછે, પણ આપણાં ૩ આંખો અને ૨ રેસ્તાઓ જેવી ખીજ કેટલીક પેદાએછા છે, જેની હરતીની જરૂર આપણને લાગેછે, તોપણ ઇંદ્રીઓથી તેવા વિશેષ જ્ઞાન મળી શકતું નથી. એ ઉપરથી આગલા ઇશાની દાનાવોએ પરવરદેગારની પે-દાયથને જે ભાગમાં વેહુચી નાંખેલી છે:—

૧ લો અનસરી, (material) એટલે હવા, પ્રાણી, આતશ, તથા આક એ ચાર ઝોનામરથી બનેલો.

૨ જો, મીનાઈ, (spiritual) જેમાં ગેખી, નિગકાર, ચહડતા ઉતરતા ઝલકા-ટનાં નુરો છે.

હવે આપણી ઇંદ્રીઓ આપણા આત્મા (જીવ)નો કોઈ ભાગ નથી, પણ શરીર ને ‘અનસરી’ છે તેના ભાગ છે, તેથી તેઓખી ‘અનસરી’ ગણાયછે. તેટલા માટે તેઓનું કાંમ કોઈખી ‘ઝોનામર’ થીજ બનેલીજ વસ્તુઓ વિશે આપણને જ્ઞાન આપવાનું છે. એઓની મદદથી આપણે ઝોનાની જાતને, રેસ્તાઓને તથા અ-

પણા ‘૩૬’ને જોવા માંગીએ તો તે બ-હુંક ગણાય.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે જેમ આપણા ઇશાની ને આગાનોએ પેદાએથને જે ભા-ગોમાં વેહુચી નાંખી હતી, તેમજ તેઓના વિદ્વાનોખી જે વર્ગમાં વેહુચાઈ ગયલા હતા :—

૧—“તખઈ હુકમા” એટલે ચીજોની તખીઅત (nature) તપાસનાર વિદ્વાનો, (Natural Philosophers). અનસરી ચીજોની ખાશીઅતોનો અભ્યાસ કરીને કંઈ કંઈ ખુદરતી નિયમો શોધી કાઢાડવા, અને તેને લગતાં શાસ્ત્રો તથા પત્રો રચવાં એ તેઓનું કામ હતું. તેઓ પોતાનાં મત “અકલી દલીલ” ઉપરથી ખાંધતા હતા. આ વર્ગમાં આજના બધા યુરોપિ-યન વિદ્વાનો આવી જાયછે.

૨—“ઇશરાફીન હુકમા”(Occultists) એઓની વિદ્યાનું નામ “એલમે અશ-રાફી” એટલે “નુરી આગાહી” છે, જે પરહેજેગાર લોકોનાં મનમાં આવેછે-કંઈ આંખ, કાંન જેવી ઇંદ્રીઓની મારફતે મલતી નથી. અને તેથીજ પરવરદેગારની જાત દેખાયછે, ને કુલ મીનાઈ આલમ

૧ હાંકુઆ એને “યોગવિદ્યા” અને જે એમાં પ્રવિણ હોય તેને “યોગી” કહેછે. યોગ, (સંસ્કૃત યુજ્ઞ=મલબુ) એટલે આત્માનું પરમાત્મા સાથે જઈ મલબુ. આપણે જ્યારે “ખટલે બદન” કરીએ છીએ ત્યારે આપણો આત્મા ખોદાની જાત સાથે મક્કી અ-થઈ તે વિશેનો એ ઇશારોછે. હાલના વખતમાં “યોગી” શબ્દનો અપભ્રંશ થઈને “જોગી” બોલ વપરાયછે, તે રખડતા રજલતા લંગોટીઆઓને લાયકનોછે. પણ ખોદાની મારફતે પોહોંચેલા અ-ને “યોગી” ના એલકાબથી એલખવામાં ક- નથી, કેમકે જ્યાં જ્યાં ફારશી વાલાં “પ-ગાંબર” “સાલિક” વિગરે ખો-સ્કૃત ગ્રંથમાં

સાથે વેહેવાર પાડી શકાય છે. એનો અમલ કરનારા સહુએની પવિત્રતા, આલયલણ, અને અમત્કારીક શક્તિ પ્રસ્તાવિના જેવી હોય છે. એનું ખીજું નામ “મુશાહેદા” છે. જે “મુશાહેદા” એટલે “દીલની આંખે જોવું” એવા અર્થવાલા શબ્દ ઉપરથી રચાયેલું છે. એ સિવાય ખીજાં ખીજાં નામો છે, જેમકે “એલમે સલુક,” “મારફત,” “રીઆઝત” છતાંય. “તબ્દિ હુકમા” એની માફક એ જાતના વિદ્વાનો “અ-કલી દલીલ” વાપડતા નથી પણ “કશ્શી દલીલ” ઉપર મુદાર પાંધે છે. એટલે તેઓએ જે આત્માની આંખે જોયું તેજ તેઓના કહેવાની સત્તા તરીકે ગણાય છે.

હવે અજના પુરોપિયન વિદ્વાનોએ આ-મલા “તબ્દિ હુકમાઓ”નાં શાસ્ત્રો ધણે દરજ્જે ખરાં ગણ્યાં છે, કેમકે પોતાની સ્વતંત્ર સોધખોળ સાથે તે મળતાં આવે છે. ખુબ જ્યારે પેગમખરા, કે જેઓ “ઇશરા-કીન હુકમાઓ”ના વર્ગનક હતા, તેઓનાં પુસ્તકોમાં કહેલી વાતો જાતી અનુભવથી તપાસવામાં આવે છે ત્યારે એક મોટો શરક પડી જાય છે. જેખી આલમને લગતા વિ-ચારો જે તેઓએ ઝાહર કીધેલા છે તેનો કંઈજ પત્તો લાગતો નથી. ઇંદ્રી બળ અને તર્ક શક્તી જેવાં સાંધેનો, જે પંત્ર શાસ્ત્ર અને રચાયેલ શાસ્ત્ર જેવી વિદ્યાઓને લ-ગતી શોધ ખાલમાં વાપડીને તેઓ પ્રતેહ પાંખ્યા છે, તેજ તેઓ જાદાની હસ્તી પુર-વાર કરવામાં, અને મરણ સહીની આપણા આત્માની હદઆતી તપાસવામાં વાપડે છે, અને તેનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે તરેહવારે કલ્પનાઓ કરીને પરવાર્યા પછી આજે જરથાવન વિદ્વાનો એવું મત ધરા-વે છે કે આજે જે નહીં, અને શરીર નાશ પાંખ્યા મા કંઈ બાકી રહેતો નથી. આ મુદ રજકણોમાંજ છે કે આજે પુરોપિયનો એવી વાત

ઉપરથી ચોકશ જાતનું પ્રાણી પેદા થાય છે અને તે શક્તાઓ તેનો આત્મા બને છે. પણ આવા કરાવ ઉપર આવતાં અચીત તેઓ આડે રસ્તે ઉતર્યા છે, કેમકે મીનાઈ આલમને લગતી વાતોની આતરી “અ-કલી દલીલ” ઉપરથી કરવી તે સીનીબાઇને સાચુ લગાડવા જેવું છે. એમાં તો “કશ્શી દલીલ” જે “એલમે અશરાફી”નો ખૂબ પાયો છે તેનું જ કાંમ છે.

હવે “એલમે અશરાફી” (Occult Science) જેવી વિદ્યા ખરેખર છે કે નહીં તે વિશે ઘણાક જરથોસ્તીઓ શક જતાવે છે. ઇરાંનની તવારીખમાં મોટો ફરફાર કરનારા, બલકે ઇરાંનનાં શહેનશાહાતને તેની હુરત બ-રેલી જાહેજલાલી ઉપર મહાડાવનારા એજ વિદ્વા શીખેલા અશો નરો હતા, તે એવા સહુએ કેમ વિચરી જાય છે? સીમુરગ અને હોમ જેવા પાહાડોની યુશમાં રહે-નારા જરથાવન “સાલેકો” ઇરાંનની લડા-ઈઓમાં સીધા યા આડકતરા ભાગ લેતા હતા તે શું આપણે વિચરી જવું નોંધ્યું? અથવા શું તેઓના અમત્કારીક કાંમોને ઇતિહાસ કર્તાઓનાં જળવંત બેજાંમાંથી નીકળેલાં સમજવાં નોંધ્યું? ના, નહીં! તેઓએ તો અમલ પેહેલવી કેતાબો પરથી ઉતારો કીધો છે. તેઓએ અલકારો વા-પર્યા હશે, તોપણ આશતની વખતે સીમુરગ જેવાનું અચખ્ખ આવી પોહોંચવું, અને કોઈ પેહેલવાંને સેંકડો માઇલ ઉપરથી આંખ વિચાવીને ક્ષણવારમાં રમ્મિનાં મેદાં નમાં લાવી મુકવો એવી વાતો તેઓએ પોતે નોંડી કાઢી છે એમ નો આપણે બોલીએ તો આપણીજ બેવકુફી ગણાય. ને ચોજ આપણાથી આજે બની શકતી નથી તે ચોજ ખીજાઓથી આજલ નહીંજ થઈ હશે એમ વિચારવાને આપણી પાસે શું મુસ્તકીમ કારણો છે? ખરી વાત તો છે કે આજે પુરોપિયનો એવી વાત

માનતા નથી, તેનું જોષને આપણે પણ વિચાર કર્યા વગર એમજ કરીએ છીએ. પણ પુરેપૂરું એ એલમ કદીની *regular science* તરીકે ફેલાયેલ નથી, તેની સ્વભાવે માટી સામેલી તો આ છે કે દુનિયાના અદના આલા બધા પેગમબરો એ-શીઆમાંજ જન્મેલા અને કેલવાયલા હતા.

વલી ધરાંનની તવારીખને છોડી દેને, આલુ ગુજરાતી બોલો ઉપર ધ્યાન આપો, અને તમને એ વિધાના ખાસ બોલો (technical terms) પોતાના અસલ અર્થમાંજ સાધારણ રીતે વપરાતા માલમ પડશે. યોગ વિધાને શરૂશીમાં સંયુક્તો મારગ કેહેલે, અને યોગી પોતે ધણેજ નિર્દેશ તથા મંત્રનું દુખ માંખી જાય એવા હાયછે તેથી, કોઈ ડાહ્યા ને રયાંનાં છોકરા વિશે બોલતાં આપણે એમ કહીએ છીએ કે “તે સંયુક્તો છોકરો છે,” અથવા અલંકારમાં એવી ઉત્તરી વાત જણાવતાં એવું કેહેવામાં આવેલે કે “સંયુક્તની ઘીકરીનું જરા કોહું તો જીવે!” ચોક્કસ કામ કરતાં ધારેલી મતલબ પાર પડવાની નથી એવું જણાવવાને માટે હમે અબણ માણ-સોનેખી એમ બોલતાં સાંભળ્યાં છે કે “ભાઈ, એમાં શું સીધિય યોગ થવાનો છે?” આ “સીધિ” બોલ શું બતાવેલે? યોગ વિદ્યા સ્થીપનારને તેની મહેનતનાં ફળ તરીકે સાધારણ માણસોથી મહિં થાય એવાં કાંમો કરવાની જે શક્તિઓ મલેલે, તેને માટે ખાસ રીતે વપરાતો આ બોલ છે. ધ્યાનથી સાંભલતાં ખીજ એવા ધણા એ વિદ્યાના ખાસ બોલો વેહેવારમાં આવેલા આપણને જણાયે, અને તેઓના અસલ અર્થ સમજાવવા થકી આપણને એજ વિધાની મદદ લેવી પડશે. તે છતાં યોગની હસ્તીજ ના પાડવાને જે સાહેબો લાંખી ટુંકી વાતો કરેલે, તેઓની અક્કલ ઉપર હમે આપરીન કરીએ છીએ !

એ બધી તકરારો છતાં કોઈ એવું કેહે-નારાઓખી મલશે કે આ જમાનામાં એવાં માણસો છેજ નહીં. હમે તેઓને નમનત-દધી જગજગ આપીએ છીએ કે તમે એ તે-ઓની શોધ કીધી નથી, માટે તમે અણ-જણાલે. હમે પુર ધંબીરાધથી કહીએ છીએ કે “થીઓસોફીકલ સોસાઇટી” ની મદદ લીધા વગર, બોદાની મારફતને પેંહુંચેલા—હિંદુઓની ટપથી બોલીએ તો “સિદ્ધ” થયલા—એક અશો નર સાથે હમે એક વાર વેહેવાર પાડી શક્યા હતા. અને જેને વાતો તેણે દુર મુલુકથી જણાવી હતી તે બહુર કરવામાં હમને કંઈ ભય નહીં હોય તો તેની અમલકારીક હરવેસ્થ આગાહી હમે પુરવાર કરી શકીએ. એટલુંજ નહીં પણ “પ્રાણાયમ” શીખેલી અને “ધ્યાન” ધરતી વખતે “અનહદ શબ્દ”^૨ સાંભલ-નારી, તથા પરમાત્માના પ્રકાશને^૩ જો-નારી જે વૃદ્ધ બ્રાહ્મણીઓને હમે મલી શક્યા છીએ. જોઓનું સાન, પવિત્રાઈ, અને નમાનાપણું જોષને, આજના વખ-તની, આડી ટપ પર કેલવાયેલી, બેઠમાન ઇતરાટ ભરેલી, ને દુનિયાદારીને જીની માફક આજો જન્મારો વળગી રહેલી પારસી ઓઓ ઉપર, તથા એવેજ ફેને પેંહુંચેલા પારસી મરદો ઉપર હમે મદદ હજાર અપ-સોસ કરીએ છીએ. યોગના આટલા અજવાસ સાથે તેઓને કંઈ એક શક્તિખી પ્રાપ્ત થયેલી છે, પણ “સિદ્ધિઓ”ને યોગની

રજોદાઈ ગાયણ. ઈસ ૧૮૮૦ ના જાનેવારી મહીનાના *The Theosophist* માં એનું વીગતવાર બ-યાન આવેલું છે. હજરત આજર કેવાન એ વીશે એવી રીતે બોલેલે કે “હું ઘણાએક પુરા અવાજો સાંભલવા લાગો, કે જે પાદશાહનાખી સાંભલવામાં નહીં આવ્યા હોય.”

૩ “તુર-ઉલ-અનવાર” — સંજોથી વધારે ઝંકકતું તુર — બોદાતાલા.

દાસી ગણીને, તેને ઝિંપીતો યુમ્મ રાખીએ કે આસપાસનાં લોકોનેથી તે વિશે ખબર નથી. પણ જ્યારે કુટુંબી લાલશીલ જેવા અંશે નરોની હસ્તી મીઠ સીનેટ વાલી “જીની દુનિયા” વાંચ્યા પછીની કેટલાક જરથોસ્તીઓ અંગ્રેજોનું જોખને ના પાડે છે, ત્યારે હમારી ભરમમાં કહેલી વાત તેઓ ક્યાંથી માનશે? તે છતાં જેઓ ઝિંપી વાતો માની શકતા હોય તેઓને હવે કહીએ છીએ કે એ પવિત્ર વિદ્યા આપણુ જરથોસ્તીઓએ જાહી દીધી છે, પણ કંઈ હિંદુઓએ જાહી દીધી નથી. આપણે બધાજ સંદ્યુણુ જુદા થયા છીએ તોપણ હિંદુઓમાંથી હજુર કોઈ કોઈ પોતાના પુર્વજોને પગલે ચાલે છે.

આજના ધણાક અજ્ઞાની જરથોસ્તીઓ અને “એલમે કલાહી”નો ભેદ નહીં જાણનારા ખીજા અગણીત ઘોકા પોત પોતાનાં ધરમને વારતે એવું માને છે કે તેજ જોદાને આપેલા ધરમ છે, અને દુનિયાની ખીજા બધી દીન તે તે ઉપરથી થયલા અધુરી ને અપવિત્ર નકલો છે. બધા ધરમોમાં ચોક્કસ મુખ્ય બાબદો મળતી આવે છે તે ઉપરથી તેઓ એમ સમજે છે કે, એ વાતો હમારા પેગંબરની કેતાબોમાંથી, ખીજા પેગંબરોનો જોટો દાવો કરનારાઓએ ઉતારી લીધેલી છે; અને જે જે વાતો પોતાના એતેકાદથી

ઉલટી જાય છે, અથવા વેહેમીને અકલ-થી ઉલટી માલમ પડે છે, તે એવાઓએ પોતાની તરફથી ઉમેરેલી ગણે છે. પણ બધા ધરમોમાં મીનોઈ આલમને વિશેની કેટલીક વાતો મલતી આવે છે તે માટે આપણને એમ નહીં સમજવું જોઈએ કે એક માત્ર પેગંબરની કેતાબમાંથી ખીજાઓએ ઉતારી લીધી હશે. બધા પેગંબરોને એક સરખી કેલવણી મલી હોય તો તેથી ખીજા એવું પરીણામ આવી શકે. અને જ્યારે આપણે જોઈએ છીએ કે જાનેજા બતાવ્યા વગર કોઈખી પેગંબરની પેગંબરી લોકોએ કબુલ રાખી નથી, તથા જાનેજાની શકતી અને મીનોઈ આલમ સાથેનો વેહેવાર યોગ વિદ્યા શીખ્યા વગર હાંસલ થઈ શકતાં નથી, ત્યારે સહેજાધથી અનુમાન થઈ શકે છે કે બધા પેગંબરો થોડી યા ઘણી યોગ વિદ્યા શીખેલા હોવાજ જોઈએ. હવે જ્યારે દુનિયાના અદના આલા બધા પેગંબરો યોગી હતા, ત્યારે આ વાત મિદ્દ થાય છે કે યોગજ ખરો જોદાઈ ધરમ છે.

આ અનુમાન ઉપરથી એક સવાલ તરતજ ઉભા થાય છે કે શું ત્યારે દુનિયામાં ચાલતા બધા ધરમો જોરા છે? શું તેઓમાંનો એકખી ખરો નથી? એનો જવાબ એ છે કે એ બધા ધરમો અપૂર્ણ છે અને માત્ર સાધારણ જ્ઞાન વાલાં આમ લોકોને માટે બનાવવામાં આવેલા છે. દાનાવ લોકોમાં એ ધરમો માત્ર “જહેર તરીકાને” નામે ઓલખાય છે.

હવે એ જહેર તરીકાઓ શું છે તે આ ટૂંકણે સમજાવું જરૂર છે. આમ લોકોને દુનિયાદારીની એટલી બધી આપદાઓ લાગેલી હોય છે કે તેઓથી કોઈખી વિદ્યા પુરી શીખાતી નથી. આજનાં વખતમાં ખી “આરોગ્ય વિદ્યા” (Hygiene) જેવા કેટલાક અગતનાં એલમો લોકોને શીખ-

૪ ચોમી માત્ર “સીધીઓ”નો ઊપયોગ કરવાથી કુર રહે છે, કેમકે તેથી તેનાં જ્ઞાનમાં વધારો કરવામાં અટકાવ થઈ પડે છે. દરેક સીધ્યને પોતાના યુર તરફથી એ વિશેની સખત તાકીદ હોય છે. મદ્રાસ વાલા સંજયોમી સભ્યપથી સ્વામીને પણ છુટા પડતી વખતે તેના યુરએ એવીજ મનાઈ કીધેલી છે. ચોક્કસ દાહા-હાનુ “લડન ટાઈમ્સ” તેજ દહાડે હિંદુસ્થાનમાં લાવી આપવા જેવી નિરોપયોગી મેહેનત દરેક ચોમી ધિક્કારી કાઢાડ્યા વગર રહેજ નહિ. તેઓ એવાં કામને માટે જન્મેલા નથી, તેમજ પોતાના વરગમાં મળુસોનો ભરતી કરવાને તેઓને ખીલકુલ દરકાર નથી. તેથી હોલકું, હરકોઈને શીય તરીકે કબુલ કરીયા અગાઉ સારી પેટ કસી જોવાનો હુમ્મો ધારી છે.

વવાની ધણી જરૂર જણાય છે કે તેથી મંદવાડ અને મરકી વીગરેની આશ્રેતાઓ થાય. પણ અબ્યાસી તરીકે તો ફરોડો આદમીથી શીખી શકાવું નથી ત્યારે એ વિદ્યાઓમાંના કેટલાએક ધણજ અગતનાં અને કાયદો કરે એવા ભાગો જરૂર બાણિયો અથવા ચોપાનિયાંઓની મારફતે વિદ્વાન પુરૂષો લોકોની જાણમાં લાવે છે અને એક રીતસર શીખતા અબ્યાસીને જેમ શીખવવામાં આવે તેથી જુદી જ દૃષ્ટિ વાપડવી પડે છે. એ પ્રમાણે આપણે જોઈએ છીએ કે એક જ વિદ્યા એક અબ્યાસીને તથા આમ લોકોને શીખવવાને આજેખી બે જુદી જુદી રીત વાપડવી પડે છે. હવે “એલમે અશરાફા” અથવા યોગ એખી એક વિદ્યા છે, અને તેને પણ આગલા જમાનાઓમાં બે રીતે શીખવવામાં આવતી હતી. પહેલી રીતથી સંપૂર્ણ યોગી થવાનું, અને બીજીથી આમ લોકોને દીન આધનનું સાધારણ જ્ઞાન મળવું. જે કોઈ અબ્યાસી હાય તેને પોતાની આલ અલણ ધણી જ બારીકીથી સુધારવી પડતી, તથા ઉસ્તાદનાં આશ્રય હેઠલ વનવાસ કરવો પડતો અને તે ટૂંકાણે આત્માને બદનમાંથી બહાર કાઢાડીને બાદને જોવાની, તથા તેના બિંદ બરમોને પામવાની તે ટોચે ટોચે કરતો. પણ

૫ ગાઈડનશીન થવાની વાત આપણામાં જાણીતી છે. કેપશહીની પાછલ ધણી ઇરાનીઓએ વનવાસ કી-ક્ષેત્રો કેહેવાય છે. દરેક પેશુતનબી પાદશાહ બહમનના વખતમાં કન્યા ત્યાગ કરી ગયા હતા.

૬ “The Magi of Zoroaster received instruction and were instructed in the caves and secret lodges of Bactria.”

(A quotation from some Greek author in *The Theosophist* of October 1879.)

“They (the Magi) are said to have known the most wonderful powers of Nature, and thence to have acquired the fame of Magicians and enchanters.” (Sir W. Jones, as quoted in the preface to *Dasatir*.)

આમ લોકોથી એક સાલિકની માફક બ્રહ્માચારી થવાય નહી, તથા આલમલણમાં અને ખાનપાનમાં તેનાં જેટલી સખ્તાઈ વપરાય નહી, તેથી ગીતિશાસ્ત્રનો તેઓથી પાળી શકાય તેટલો જ ભાગ તેઓને પ્રમાવવામાં આવતો અને મનથી બંદગી નહી થાય માટે માહોરેથી બંદગી કરવાનું દેખાડવામાં આવતું હતું. રૂઆનો અને પ્રેરેતાઓ, બેહેસ્ત અને દાજખ વિગરેનું એવી રીતે વર્ણન કરવામાં આવતું કે આમ લોકોને એક રીતની સમજ પડે, અને અબ્યાસીને બીજો જ અર્થ નજર આવે. કેમકે જેમ આંધલા આગલ રંગોનું વર્ણન કીધાથી તેને કંઈ સમજ પડતી નથી, તેમ મીનોઈ આલમને લગતી વાત, પોતાની જાતે જોવાનું નહી તેથી, આમ લોકોનાં ધ્યાનમાં ઉતરતી નથી. આજ કારણે લીધે બધા મુલુકના સાલિકો બેદમાં લખાણ કરી ગયા છે, અને આપણા પેગંબરે તો “પેગંબરે રૂઝગો”ને નામે મથહુરજ છે!

આ ઉપરથી માલમ પડે કે જેમ આજના વખતના વિદ્વાન લોકો જુદા જુદા એલમાને લગતું ધણું નહીં તો થોડુંખી જ્ઞાન આમ લોકોમાં ફેલાવવાનું ગનીમત સમજે છે તેમજ આગલા વખતના “ધશરાફીન હોકમા”ઓથી સમજાતું હતા. હમણાના આલુ ધરમે ઉભા કરવામાં તેઓએ એટલી જ નેમ રાખેલી લાગે છે કે, સંપૂર્ણ અમાની રહેવાને લીધે જન્મે તેટલાં બધાં જ આદમીની મરણ પછી અવદશા થાય,

૭ “કહત કબીરા સુન ભઈ સાધુ !

“મનકી માલ જપતા હૈ,

“ભાવ ભકતીસિ ધ્યાન ધરત હૈ,

“ઉરકુ સાહેબ મીદતા હૈ !!”

માહોડના કરતાં મનથી બંદગી કરવાનું આટલું બધું અસરકારક છે તે યોગની ફીલસુફીમાં ધણી મન પસંદ અને ખાતરજમા ભરેલી રીતે સમજાવે છે. મૂળ નેમથી બહાર હોવાને લીધે તે વીરો અતરે લખવું દરૂત નથી.

તેનાં કરતાં બહુતર છે કે તેઓથી લેવાય શકાય તેટલું જ્ઞાન આપવું, કે બધાંજ નહીં તોપણ થોડાંએક તો બહુસ્તમાં જાય. તેટલા માટે યોગનું જેટલું જ્ઞાન સાધારણ લોકોની સમજમાં ઉતરે અને તેને લગતા જેટલા કાયદા તેઓથી પસાર થઈ તેટલાજ વખતે વખત જુદા જુદા દેશોમાં સાલેકો તરફથી આહાર પાડવામાં આવેલા છે. અને એને ઝાઝર તરીકાનાં નામથી ઓલખવામાં આવે છે. આચાર વિચારમાં તથાવત, ઇશ્વર-ભક્તીની જુદી જુદી ઢંગ, નીતિશાસ્ત્રના સખત યા નરમ કાનુનો, જુદી જુદી દંતકથાઓ, એ બધું પેગમખરોની જાતી શકતી, સ્વતંત્ર મત (dogmatism), લોકોની વધતી યા ઓછી અમાન હાલત, અને દેશના જુના રીવાજોની અસરથી થાય છે ; અને તેને લીધે એક તરીકે બીજાથી તદન જુદા માલમ પડે છે, તો જો કે તેઓ બધા એકજ પાયા (યોગ) ઉપર રચાયેલા છે. એવું છે તેથી, પારકા ધરમને પોતાના મંથિ સરખાવી જોડા પાડવા નથી જોઈતો, પણ યોગ વિદ્યા સાથે બધાને સરખાવી જોવા જોઈએ છે, અને જે તેની મંથિ મુઠથી વધારે મળતો આવે તેને મુઠથી સરમ ગણવા જોઈએ. ૮

૮ એવી સરખામણી કરતાં હમારી નાકેશ નજરમાં જરથોસ્તી તરીકે પોતાની પડતી દશામાંથી ઉતમ લાગે છે. એનાં બેસુમાર કારણ છે, પણ અતરે એક બેજ મૂખ્ય કારણ જણાવીશું. હિંદુ ઋષીઓએ તથા સાકય યુનીએ ચલાવેલા ઝાઝર તરીકાઓ, અસલમાં જો કે વિદવતા ભરેલા હતા, તોપણ વખત જતાં લોકોને મૂરતી પૂજા તરફ ઢળતાં અટકાવી નહીં શક્યા, તથા “આત્મા ને પરમાત્મા”ને ઓલખાવવાની તેઓની નેમ એક કોરે રહી ગઈ, ત્યારે અશો જરથોસ્તની ઉમતના લોકો આજેની યઝદાં પરસ્તજ રહ્યા છે. વલી જ્યારે હસસ કાઈસ્ટ જેવા પેગમખરોની જાતવાળાઓ પોતાના પેગમખરના વસીલાથી બહેસ્તમાં જવાની ઉમેદ રાખે છે, તથા બાકીની સારી આલમને દોખખમાં જવાને જન્મેલી સમજે છે. ત્યારે આપણ જરથોસ્તીઓ આપણાં સારાં થા

હવે જ્યારે યોગ વિદ્યાજ ખરો જોઈના આવેલો ધરમ છે, ત્યારે તે શું ચીજ છે, તથા તેથી આપણને આ અને તે જાંહાંનમાં શું શું શયદા હાંમલ થઈ શકે છે, તે જાણવું જરૂરનું છે. પણ જ્યાં મોટા મોટા વિદ્વાનો શીખાઉ ખરચાંજેવા ગણાય છે ત્યાં હમારી તો કંઈજ ખીસાદ નથી, તે સેહેજમાં માલમ પડશે. માટે હમે જે કંઈક સાર “એસ્તાબ” ૯ નામની નાંમીચી ક્રેતાબમાં, અને તે વિગરે ખાજે કેકાણે આવેલા છુટા છવાપા ઇસારાઓ ઉપરથી અત્રે આપીએ છીએ તેમાં થતી બુલ સુકોને માટે હમારી તરફ નુકતેચીનોથી રહેમ નજરે જોવામાં આવશે એવી આશા રાખીએ છીએ:—

૯ પરવરદેગાર કુલે પેદાયશને પેદા કરનાર છે, પણ સીધી ૧૦ રીતે નહીં. તેણે પોતે એકજ ચીજ—“અકલે અવલ” ના-

નરસાં કરમ ઉપરથીજ બહેસ્ત યા દોખખ મલવાડું સમલએ છીએ, અને વળી એક જોદાને માનનારો દરેક ધરમ તરફ માન રાખીએ છીએ. એ ઉપરાંત આપણાં પુસ્તકોમાં જણાવેલા પંદર ગુણવાલો એક મોખેદ સ્વભાવીક રીતેજ યોગ વિદ્યાના “ખાબ” નામના દરજ્જાપર આવી રહેલી હોય છે.

૯ એ અને બીજા બે કારણો કેતાબોનો યુજરાતો તરજુઓ એકજ પુસ્તકમાં સ્વરગવાસી શેઠ રોશાભઈ શોરાબજી યુનશીએ છવાવેલા છે. તેમાં જણાવેલો કેટલીક બીનાઓ કદીમ જમાનાની છે તેથી એવું માલમ પડે છે કે તે અસલ અવસ્તા લાખામાંબી હશે. પછવાડેથી એ બાબતોને નીબંધોના આકારમાં જુની કારસીમાં લખવામાં આવી હતી, અને તેનો ચાલુ જમાનાની કારસીમાં ઉતારો કરનાર હજરત આજર કેવાંનના શાગરેદો હતા. એઓમાંનો એક “ઝોખેદ શરોશ બીન કેવાં બીન કામગાર” અશો જરથોસ્તની ઓલાદનો હતો. અને બીજો “ઝોખેદ-હોશ” જમાસપ હકીમનો વંશજ હતો. એઓ બધા યોગી હતા. હોલો તો કાશમીર શહેરમાં તપ કરતો હોસો વરસની વાત ઉપર માલમ પડ્યો હતો. આ પુસ્તકમાં એવા નામવરોના હાથ હોવાથી, એ સત્તા ભરેલું ગણાય છે. The Theosophist ના બધા અંકો ધ્યાનથી વાંચ્યા વગર એમાં જણાવેલી વાતો ધ્યાનમાં ઉતરે તેવું નથી.

૧૦ એ વિશેનાં કારણો એસ્તાબ તથા દસાતીરમાં આવેલાં છે.

મનુ' નુર, ૧૧ જેને આપણુ યોગે બહુમન અમશરપદ કહીએ છીએ તે—પેદા કીધી છે. એ નુરે ખીજાં કેટલાંક નુરો અને એ નવાં પેદા થયલાં નુરોએ ખીજાં અગણીત નુરો પેદા કીધાં. અને એમ કરતાં કરતાં કુલે મીનોષ આલમ પેદા થયો. એમાંનું મહત્તી છેલું નુર જે પેદા થયું તે “કારખેરદ” નામનું હતું. તેણે પોતે ખીજાં અગણીત નુરો તથા આ કુનિયાને લગતાં ચારે ઓનાસરો પેદા કીધાં. એ ઓનાસરો થી કાલજુદ (corporeal bodies) થયાં. એ કાલજુદો, પોતાનો વહીવટ ચલાવવાને માટે, ઉપરની આલમનાં નુરોને પોતાની તરફ ખેંચી લેવાની શક્તી ધરાવે છે. હવે “કારખેરદ” ની અગાઉનાં નુરો જેટલાં પેદા થયલાં છે તે જ્ઞાનમાં અને તેટલું માટે બળમાં ૧૨ સંપૂર્ણ છે, તેથી કાયાએ, તેને ખેંચી શક્તી નથી પણ “કારખેરદના” પેદા કીધેલાં નુરો, જે જન્મથીજ અજ્ઞાની અને નિર્બળ છે તે ખેંચાઈ આવે છે. એ નુર અથવા આત્માઓનું સુખ જેમ બને તેમ જોદાતાલાની વધારે નજીક જવા માં છે. ત્યાં જવું તે તેનાં બળ ઉપર આધાર રાખે છે, અને એ બળ જોદાને તથા તેના ભેદાને પામ્પાથીજ તેને મલે છે. હવે કાયામાં કેદ થયા પછી, કામ, ક્રોધ, લોભ વિગેરે ખરાબ જુસ્સાઓ કાયાનાં ગદલાપણાંને લીધે આત્મામાં પેદા થાય છે. તેઓ તથા ઈંદ્રીઓ પોતાને ગમતી ચીજો ભોગવવાનું ધણુ જોર કરે છે, એટલે કે આપને મારા મારા દેખાવો જોવા ગમે છે,

૧૧ મીનોઈ આલમનાં દરેક પ્રાણીઓ નુર યા રોશની છે. જે નુરો જ્ઞાની અને બળવાન છે તે “અઝલ” યા ફરેસ્તા ગણાય છે. પણ જે નુરો અજ્ઞાની અને નિરબળ છે, તથા આ જેહાંનની કાયાઓમાં ખેંચાઈ આવે છે તેને “આત્મા” એવું નામ આપવામાં આવેલું છે.

૧૨ “Knowledge power” is એ વાત સહીયી સરસ રીતે યોગ વિદ્યા સમજાવે છે.

કાને તરેહવાર શાચાં જુદાં સંમમવા ગમે છે, જીમને લેહુજતદાર ખાણાંઓ ઉપર શોક રહે છે, કામથી ખુબસુરત સ્ત્રીઓની સંગત રાખવાની ઇચ્છા થાય છે, ક્રોધથી આપણે આપણી આસપાસનાઓને પીડાકારી થઈ પડીએ છીએ, ઇત્યાદી. એનું પરિણામ એ આવે છે કે સહુવારે ખીજાંનાં ઉપરથી ઉઠીએ તે રાતે પાછા આરામ કરીએ ત્યાં સુધી, ઈંદ્રીઓ અને જુસ્સાઓ એક પછી એક આપણા આત્માને પોતાની અસલ જગા ઉપર જવાની તદખીર કરવાને માટે ફરસુદ આપતાજ નથી. તેથી આત્મા દીનપર દીન વધારે અજ્ઞાની ને નીર્બળ થતો જાય છે. એમ કરતાં કરતાં જ્યારે દેહ નાશ પામે છે ત્યારે તે છુટો થાય છે, પણ ઉપરની આલમમાં જવાનું તેને સુજ પડતું નથી,—બલકે સુજ પડે છે પણ કહવત હોતું નથી, તેથી વલી કોઈ ખાજી નથી પેદા થતી કાયામાં ખેંચાઈ જાય છે. પણ આગલા અવતાર માં ૧૩ જે હવસો પુરા પાડ્યાનું તેને ધણું

૧૩ સાધારણ રીતે એવું કહેવાય છે કે પેગંબર સાહેબ અવતારની ફીલસુફી રદ કીધેલી છે. અને હજી પણ તે સાહેબની ઉપરનાં ઈમાનને ખાતર એ ફીલસુફી માનવાને આંચકી ખાઈએ છીએ. તોપણ જ્યારે ધણાક “બદલે બદન” કરનારા જરથોસ્ત્રીઓ એવા બનાવો જાતે જાયલા જણાયે છે, તથા દસ્તુર નેરોઓ શંગ ધવલ જેવો પિધવાન, જરથોસ્તી ધરમની ખુબીઓ વરણન કરતાં, પેલા જાણીતા સોલ સંસ્કૃત સ્લોકમાં એમ કહે છે કે, હમારા ધરમમાં જે કોઈ જન્મે છે તે પાછો અવતાર પામે તો નથી; ત્યારે સામી બાજુની ખાતર—જમા ભરેલી તકરારની ગેર હાજરીને લીધે, અવતારને જોડો ગણવાનું કાવતું નથી. આ કુનિયામાંથી યુજરી ગયા પછી આપણી કેરદાર આપણને આવી મલે છે, એવું જેમ અવતારની ફીલસુફીમાં સમજાવ્યું છે, તેમજ પેગંબર સાહેબની કહે છે. એટલું છતાં, તેવણ અવતારને તદ્દન રદ કરે એવું માનવાનું ખુશકેલ લાગે છે. “મારે દેખાડેલે રસ્તે ચાલનારાઓ પાછો અવતાર પાંમરો નહી” એવું તેવણ સમજાવ્યું હોય તે સ્વભાવી કંઈ. અમે ધારોએ છીએ કે દીનકરદ જેવી કોઈ પેહેલવી કેતાબમાં પેગંબર સાહેબના એ વીશોનાં વિચારો યોગ યા ધણા જલવાઈ રહેલા

મમળું હુ, તે હવસો જે જાતનાં હેવાનોમાં (lower animals) પુર જોસથી બાપી રહેલા હોયછે, તે જાતની નવી કાયા તેને આ વખતે મલેછે. ઈંટલે ચોર, ખીલાડી પા ઉંદર તરીકે, વિષય આદમી દુક્કર રૂં, તથા ટોલીઓ વાંદરાની શીકણે, પાછો જનમ લેછે. જ્યારે ઈંકવાર માણસને આત્મા હેવાની વર્ગમાં ઉતર્યો ત્યારે તે માણસને અવતારે પાછો કદી પેદા થઇ શકતોજ નથી; પણ કાયાથી છુટતી દરેક વખતે તે બીણાં જનાવરોની જાત તરફ આવતો જાયછે. ઈંમ કરતાં કરતાં કીડી મા મોકોડી જેવાં જીણાં જીવડાં તરીકે પેદા થાયછે. જ્યારે એવી સુક્ષ્મ કાયા તેનાથી છુટી પડે ત્યારે તેને ખીજી કોઇ કાયા એંચી શકતી નથી. તેનો આ દુન્યા સાથનો મુંબંધ તુટેછે, ને તે આકાશ માર્ગે જાય છે પણ છેક આસાની ને નિર્બલ હેવાથી તે આકાશનાં છેક નીચલા ભાગમાંજ વાસો કરી શકેછે, કે જ્યાં “નુરઉલ્લઅનવાર” પોતાનો ઝલકાટ ફેંકેડું નથી.

પણ કાયામાં એંચાઇ આવેલા કોઇ આત્મા ઈથી ઉલટી રીતે વર્તે, ઈંટલે જોરસાંઓને દબાવી નાંખે, અને ઇંદ્રી ઈંને ગગતી ચીજ મનમારીને નહી કહે ત્યારે તે પ્રશ્ન ૧૪ પામ્છે. જ્યારે તેને નવરાશ મલે ત્યારે તે ખુદરતી રીતેજ વિચાર કરવા લાગે કે હું કોણુ છીં, અહીં ક્યાંથી આવ્યો, શા કારણે આવ્યો, અને મારો પેદા કરનાર કોણુછે? એવા ખ્યાલોનું સંવરનું રીણામ ઈ આવેછે કે પોતાના પેદા કરનારની હરતી માલમ પડ્યા થી, આત્મા તેને વીચી ખુબ વિચાર કરવા લાગેછે કે તે કેવાંછે, ક્યાંછે, અને અ-

હરે અને તે કોઈ જરથોસ્તી વિધાન બાહાર પાડે તો ધણું બેહતર ધાય. આજ કાલનો આપણી શરીર-ચતનું આત્મજ્ઞાન (Metaphysics) તદન બેવાઈ ગયકુંછે.

૧૪ પનવારો કોય તમા પ્રશ્ન મહત્તો નથી.

મારી આજમ કાંપ ખનાવી? અને તેને કંઈ કામકાજ કે હાજત? નહી હેવાથી તે ઈ વિચારોમાં ઈવેતો મશગુલ રહેછે કે કેટલીક વાર પોતાની હરતીના વીચરી જાયછે. હરતીને વિચાર ઇંદ્રીઓથી રહેછે, પણ ઇંદ્રીઓને તો તે વાપડતોજ નથી તેથી ઈંમ અને તેમાં કંઈજ નવાઇ નથી. ઈ પ્રમાણે બાહારના ખનાવો વિશેની બેખબરીને વખતે તે બોદાને જાયછે તથા તેની ખુદરતનું તેને માન થાયછે. જેમ શરીરનું બળ લોહીછે તેમ આત્માનું બળ માનછે. તેથી આ દુન્યામાં જનમતી વખતે જેમ કાયાથી એંચાઇને તે અલે આવ્યો, અને કાયાએ તેને અત્યાર સુધી કેદ કરી રાખ્યો, તેમ હવે તે, માની થયાથી, વધારે વાર રહેતો નથી. પોતાનાં વધુ બળને લીધે, શરીરનું પોતાની ઉતરનું આકર્ષણ તોડી નાંખે, તે જ્યાં ગમે ત્યાં ઈંખલો પ્રવી રોકે. ખૂવીના દરેક દેશમાં તથા બધાં આકાશમાં તે શિહેલ કરેછે, તથા ફરેરતાઓની ૧૬ દરબારમાં ખીરાંજે. પોતેની ઈંક નુર હેવાથી, બોદાતાલાની જાત, જે “નુરઉલ્લઅનવાર” છે તેમાં, શરીરને ઘડી ભર પડવું મુકીને, જીવતાં જીવત મલી જાયછે. ઈંક શાદાં લોહડાંનો કટકો જ્યારે લોહચુંબક સાથે

૧૫ તે ખાવાને માટે અન્ન રાંધવા બેસતો નથી પણ દાહાડામાં ઈંકવેર કંદચુલ બાઈને સંતોષ પકરેછે

૧૬ ગયા જનવારી મહીનાના “જાનવરધક”માં “આહુદોશી”ની કલમથી લખાયલી ફરેરતાઓ વિશેનો આરટીકલ વાંચીને હુંને ઘણીજ દલગીરી ઊપજી છે. ડાકટર હાહીગ ઘણીજ હુશીઆર હોતો તે સહી જાણેછે, પણ તેની ઈંક ખાલી કહેવાનાં સંકેતો જરથોસ્તી સાલેકોની જાયલી વાત તોડી નાંખવાને બેસેછે ઈંકું સમજવા-સમજાવવાથી આપણીજ બેવકુફી જણાયછે. બધા યુરોપીયન વિધવાનો થોડા યા ઘણા Materialist હોયછે તે આપણે હંમેશાં યાદ રાખવું બાઈએ. ઈ લખાણ જતી શોધ અને ખુબ વિચારથી બીલકુલ ખાલોછે, અને તેના લખનારને થોડાં વરસમાં અહીંથી કુચ કરી જઈને ફરેરતાઓ આગલ ઊંચું રહેવું પડશે ત્યારે મોટી સરમ લાગશે.

શબ્દ રાખતો હોય ત્યારે તે પોતેખી
 ઘોઠચુંબક બની જાયછે, તેમ જી આત્મા
 જે ઓદાનાં સંબંધમાં આવ્યો, તેને કેટ-
 લીક ખુદરતી શકતીઓ ૧૭ મલેછે. જી
 શકતીઓથી જે હેરત બરેલાં કામો થઈ
 શકેછે તેને આપણે “જોજોજી” કહીએ
 છીએ. હવે આવી રીતનો માનીને બળ-
 વંત આત્મા દેહ નાથ પામ્યા પછી છુટા
 થાયછે ત્યારે ખીજી પેદા થતી કાયાઓનું
 આકર્ષણ તેની ઉપર અશર કરી શકતું નથી.
 તે પોતે છેક જોજોનાં આકાશમાં ચઢી
 જાયછે, અને બહુમન અમશાસ્ત્ર જેવા
 મૂખ્ય પ્રેરતાઓની સંપ્રમાં ૧૮ ખીરાજેછે.
 તેની ખુશાલી ને સુખવાસી હાલતને વાસ્તે
 જીવું કેહેવાયછે કે તેનું કંઈ વર્ણન થઈ
 શકે નહીં.

પણ આ સમજું શું છે? ઇંદ્રીઓને
 ગમતી ચીજ નહીં કરવી, હવસોની ખુન
 બેખ ઉખેડી નાંખી, હૃદયમાં આરસીના
 જેવું સપાઈદાર કરવું, અને જીવને ઓદાની
 યાદમાં ચકચુર કરી નાંખવો, એ શું?
 આ બધી ને તદખીર, કે જેથી આત્મા
 ‘કામેલ’ થાએછે, અથવા હીંદુઓ ભણતાં
 ‘સાની’ થાયછે. આને તે કેલવણીછે, કે
 જેથી માણસ પોતાનું સ્વભાવીક નીચપણું—
 ખેસતાખ કેતાખની દરથી બોલતાં, જનમતી
 વખતનું અધુરાપણું—છાંડી દઈ શકેછે.
 જનમથીજ પ્રેરતાઓનો આત્મા સંપૂર્ણ
 માનીછે, અને હેવાનોનો સંપૂર્ણ અમાની

૧૭ હિંદુઓએ “સીધા” કહેછે કારસી નામ
 “જાંત્રે કેખશર” તથા “ખેરતાખ”માંથી મલવું નથી
 તો જો કે તેથી થતાં કામો જણાવવામાં આવેલાંછે.

૧૮ હિંદુઓ આત્માની આ મતીને ચુકતી યા
 નિરવાણ કહેછે. હમારે વરણન જરા જુકું છે, પણ
 “દશાતીર”માં “નામે સત સાએકલીગી” વાલાં પ્ર-
 કરણમાં, પાને ૧૦૩, જે કેહેછે કે:—“તુએ (ખોદાએ)
 પોતાનાં વરના દરોઆવમાં અશોનાં વરને દુખાવ્યાં”
 આ વિચાર નિરવાણ સાથે આબેહુબ મલતો આવેછે.

છે. માણસનું રહ એ બેની વચમાંછે અને
 ઇંદ્રીઓને જીતવાથી ઓદાની મારફતને
 પોંહાંચીને, મરણ પછી ફરેસ્તા જેવા
 થવું, અથવા ખુરા હવસોને તથા ઇંદ્રી-
 ઓની સુચનાઓને તાબે થઈને આવતા
 જનમમાં હેવાન બનવું તે તેના અ-
 ખતીઆરમાં પરવરદેગારે ચુકેલુંછે.

હવે જ્યારે જીમ કહીએ છીએ કે
 ખરા ઓદાનો આપણો ધરમ તો યોગજ
 છે, ત્યારે ખુદરતી રીતે આ સવાલ ઉભો
 થશે કે જો જીમ હોય તો તે બધાં મા-
 ણુશોને મલતો જોઈએ. કેમકે ઓદાના
 નિયમો બધી ચીજોને જીક સરખી રીતે
 લાગુ પડતા હોયછે, અને તેમાં કંઈકોઈને
 મારે તરફદારી હોતી નથી. હવે પણ જે
 માર આગલ જણાવ્યોછે તેજીવી મતલબનો
 છે, કે એ વિદ્યા ગુરુ વગર પણ શીખાઈ
 શકાય, અને આહુતો બધાં આદર્શોમાં
 શીખે. ગઈઓમરદનો ઉરતાદ કોણ હનો?
 તે ફક્ત ગોફેતશીનુ થયો, ને ઓદાની યાદ
 પોતાની નજરમાં જેમ શારી લાગી તેમ
 વરણોનાં વરણો સુધી ચાલુ રાખી, અને
 જીમ કરતાં કરતાં તેની મારફતને પોં-
 હારવો. ૧૯

પણ ગઈઓમરદ ઉરતાદ વગર શી-
 ખ્યો તેમ આપણાથી નહીં શીખાય જીવું
 જેઓ સમજતા હોય તેઓને હવે નમન-
 તાઇથી કહીએ છીએ કે પોતાની ચાલ
 ચલણને નયેશરથી કેટલીક મુદત સુધી સુ-
 ધારીને, પ્રકત જીએ મહીનાજ વનવાસ
 કરો, અને ત્યાં જીખલા રહીને ઓદાની
 યાદમાં રાતદાહારો મશયુલ રહો, અને
 પછી તમને હમારું કેહેવાની સચાઈ માલમ
 પડશે. એટલા ટુંક વખતમાંજ તમે યોગ

૧૯ એ નિશોની વાત થણાંજીક પુસ્તકોમાં આ-
 વેલોછે; તે બધાંમાંથી ચુંટી કાઢાડેલો સાર “હખ મ-
 જદીઅસન નામ”ની જુની કાઈલમાંથી શોધનારને
 મલો શા.શો.

વિદ્યાના પેહેલા દરજ્જા ઉપર અહરશી કે જેને શરસીમાં “આપ” કરીને કહે છે. એની અથર એકે કે જાંબમાં આપણા આત્માને સુંદર મેહુણો, ભવકાદાર દરબારો, ખુમસુરત દેખાવો, અને પ્રેરતાઓની નજર આવશે. આપણા પોતાને લગતા અથવા મગાં વાહાલાંને દોસ્ત આમનાવાને લગતા સારા નરસા બનાવોની આગમચેતનાં થશે, અને કંઈની ધારણું કામ પાર પડશે. એવી કોશિશ કરનારા કોઈ કોઈ અપશાને હમે એાલખીએ છીએ. પોરશરી નામનો એક યુનાની વિદ્વાન પણ એમજ કહે છે:—

“Through self-contemplation, perfect chastity, and purity of body, we may approach nearer to God, and receive in that state true knowledge and wonderful insight”

(The Theosophist for October 1879. pp. 4)

એટલું જતાંની જેમની ખાતરી નહીં થતી હાય તેમને વિશ્વનુપંત ગોખલે નામના એક પવિત્ર મહાત્માની ખાવાની વાત વાંચવાને બલામણુ કરીએ છીએ. (The Theosophist ના ૪૦ મું ૧૮૭૯ નાં નવેમ્બર મહીનાના અંકમાં પાંચુ ૫૨-૫૨ જુવો.)

તે આશા નર કહે છે કે “હું ૨૦ બચપણથીજ ધણો પવિત્ર હતો, અને પાવનો વિચાર આવતો હતો તેથીજી કમકમતો હતો. મેં ધણી ટુંક જામરમાં ધરમનાં ધણાં ખરાં પ્રસ્તકો શીખી લીધાં હતાં. આગત જતાં હું કેવો થવાનો છિજ તેની ખચારત પરવરદેગાર તરફથી મને વીસમે વરસે થઈ. એ બનાવની અગાઉ અને પછીની હું ધણાં માણસોને પુછપરછ કરતો કે જોદા સાથે વેહવાર કેમ પાડી શકાય. દરેકે પોતાનાં દેખાડેલાં મંત્રો બહુવાને તથા કંઈ કંઈ ક્રિયાઓ કરવાને

૨૦ આ હવાલ માખ ગિપર ટપકેનોછે, કેમકે અશલ ખીનાં લખવા જતાં ધણું લખાણુ થઈ જાયછે.

કહ્યું. હું તેમ કરતો પણ કંઈ વલણું નહા, તેથી આખરે કંતાલી ગયો અને એવા લુચાઓ સાથે પ્રીધી સંબંધ નહી કરવાનો ટેડાવ કીધો. જોદાની કેમ ભકતી કરવી તથા તેની સાથે કેમ વેહવાર પાડવો તે હું ધર્મશાસ્ત્રોમાંથી શીખેલો હતો, તેથી પછી મેં તેમજ કરી જોખનો કરાવ, કીધા અને તેવીજ વરમની ઉમરે, ૪૦ મું ૧૮૪૯ માં, “સત્પતંગી”નાં પાહાડો વાલાં જંગલમાં ગયો. મને કંઈજ વાતનો ઉર નહી હતો, કેમકે જોદા મારે રક્ષણુ કરશેજ, તથા તે સર્વમ ને સર્વ શકતીવાનછે એવું મને પશું ધમાંન હતું. વલી તે મારું યુજરાણુ કરશેજ એમખી હું ખાતરીથી માનતો હતો, તેથી ત્યાં ગયા પછી છોડવાઓ અને વેલાઓનાં કંદ મૂલ ખાધને તથા વેહતા ઝગાઓનાં પાણી પીને રહેવા લાગ્યો. લંગોતી શીવાય મારા શરીર ઉપર ખીજું કંઈ વસ્ત્ર હતું નહીં. ખીઆખાંન જગામાં મેં એક ચુકા બનાવી, અને ત્યાં ખેડીને જોદાને વિશે વિચાર કરવા લાગ્યો, અને તેના ખ્યાલમાં ને ખ્યાલમાં રહેતા ૨૧ મેં પછી “ધારણા” ૨૨ અને “ધ્યાન” ૨૩ કરવાનો માહાવરો પાડ્યો, ને તેથી મને

૨૧ જોદાની ઉપર આવી જાંન ફેસાંની કોઈ હમણાં પારસીએ કીધી હાય એવું હમે સાંભળ્યું નથી. એથી તડન ઉલટાં કાંમોમાં કુલેલે કોમ રોકાએલી નજર પડેછે. અને તે જતાં પારસીઓ પોતાને સુધરેલા (?) સમજેછે!

૨૨ વંદીક શબ્દચોગ (મેડેમ બલેવેટસ્કી એનેખી હથ ચોગ ગણીને નાપસંદ કરેછે) આંક લાગમાં વેં હંચાયલોછે. તેમાં “ધારણા” છઠ્ઠોછે.

આખથી કોઈ ખાહારની વસ્તુને જોવી નહી, પણ તેને શરીરના કોઈ એક સવલ પડતા ભાગ ઉપરે કલાકના કલાક સુધી ફેડવી ચુકવી, અને પછી જોદાને તથા તેની સીકતોને ચાદ કરવામાં મશગુલ થવું—તેવું નામ “ધારણા.”

૨૩ એમ કરતાં કરતાં જ્યારે જોદાના ખ્યાલમાં મન એવું રોકાઈ જાય કે તેના વગર ખીજો કશો ખ્યાલ રહેજ નહી, એવી જે મનની હાલત થાય, તેવું નામ “ધ્યાન.” એ સાતમો તખકોછે. એમજ જોદા આત્માની આંખ (શરીરની આંખ નહી) દેખાયછે, અને જોદાઈ માયણુ સંભલાયછે.

આદાને વિશેનું માન થયું. આદાની જાત મેં એક ચોક્કસ રીતે જોઈ, પણ તે વિશેનું બ્યાન કરવું અઘરીતછે. બીજા-આને તો ગુરૂ જોઈતા હશે, પણ આદાની મારફતને પોંદડાંચવાને માટે મારે ગુરૂતો આદા પોતેજ હતો. ”૨૪

યોગ કેવડી માટી વિદ્યાછે? દુનિઆની આલુ વિદ્યાએ બધી એક માણસથી કદી-ખી શીખી શકતી નથી. કદાચ આપણે કદીબર એમ ધારીએ કે કોઈ એક એવો વિદ્વાનછે, તોપણ તેનું સાન એક યોગી આગલ કંઈ ખીયાદ ધરાવનું નથી. જે જે તે જાણેછે તે યોગી જાણેછે, પણ જે જે યોગી જાણેછે ને કરી શકેછે તેનો ખ્યાલખી પેલાને આવી શકતો નથી. આટલું છતાં ઉસ્તાદ વગર એ ચીજ થોડી-ખી શીખી શકાયછે, અને પ્રકત આદાનું ક્યાંન ધરવાથીજ ને નામ દેવાથીજ માન મેલેછે, ત્યારે યોગજ આપણો સ્વભાવીક ધરમ હોછે. તમારે ભાષા શાસ્ત્રી, કારીગર, ચા વિદ્વાન થવું હોય તો, ગમે એટલી ઉલટ ને હુરીઆરી છતાં ગુરૂ વગર તમારીથી કંઈ બનશે નહીં. પણ પ્રકત જાતી ઉલટ ને પાડીજગીથી યોગનો તમે ધણો નહીં તો થોડોખી અભ્યાસ કરી શકશો.

પણ આ ઉપરથી વાંચનાર તરતજ સવાલ કરશે કે જો એ વિદ્વાન ગુરૂ વગર શીખાતી હોયતો, લોકોમાં સાધારણ હોવી જોઈએ. તેમતો નથી ત્યારે તેનું કારણ શું? આપણને જાણવું જોઈએછે કે યોદાતાલાએ માણસને બધી ચીજની બક્ષેમ કાઢેલીછે. પણ કંઈખી વગર મેહેનતે મલતું નથી. દાખલા તરીકે, માણસ પેદા થયો ત્યારથી તેનાં નથીબમાં અરધી ચા આખી રોટલી સરજેલીછે. પણ તે મેલવવા માટે

તેને મેહેનત કરવી પડેછે. એક ચીજથી થતો પ્રાયદો અને તેને મેલવવાને માટેની મેહેનત એ બંધે હંમેશાં શરખાં પ્રમાણમાં વધેછે. યોગ વિદ્યા આ જોહાંનમાં અને તે જોહાંનમાં આલુહદ સુખ આપેછે તો નેન મેલવવાને માટેનું કષ્ટખી ધણુંજ હોવું જોઈએ તે આલુછે. એ વિદ્યા હાં-મજ થવાથી આપણે માણસની પંક્તીથી ઉચે ચહડીને જીવતાં જીવત ૨૫ ધર્મદયધએ છીએ, તો માણસાધ ખવાસ તોડવાને માટે અપરંપાર મેહેનત કરવી લાજમછે. અને જેમ જેમ મેહેનતનું પ્રમાણ વધતું જાયછે તેમ તેમ મેહેનત કરનારાઓની સંખ્યા ઓછી થતી જાયછે. માટે બધા કાલમાં સંપૂર્ણ યોગીઓ તો ધણાજ થોડા હોયછે, તો જોકે થોડું થોડું લઈ નોકલા આહેતો બધા આદમીઓ થઈ શકે.

આ ખુલાશા ઉપરથી વાંચનારની ખાતરી થઈ હશે કે યોગ વિદ્યા બને તે-ટલી શીખવાની જરૂર માણસને પ્રજ્જે. પણ હજરત જરથોસ્તે એ વિદ્યા બાહાલ રાખીને તે શીખવાનું કંઈ પ્રમાણ આપેછે કે નહીં એવો સવાલ એક ચુસ્ત જરથોસ્તી તરફથી તરતજ કરવામાં આવશે. તેને માટે, રોજે અવલથી આજ સુધીનાં વખતને આર મુદતમાં વેહેંચી નાંખીને, તેઓ ઉપર થયેલી યોગની અશર તપાસવી જરૂરનાંછે.

૧ લી મુદત—રોજે અવલથી તે અશો જરથોસ્તે પોતાનો તરીકો આલુ કાઢીયાં સુધીની.

૨ જી મુદત—અશો જરથોસ્તના તરીકાનો આખાદી બરેલો જમાનો (સોંકં-દર સુધી)

૩ જી મુદત—સોંકંદરના દોરથી તે ધર્મદેવતાં મરણ સુધીની.

૨૪ “In my case, at least, my only teacher of the one truth—my Satgūrū, was the Lord.”

૨૫ બમે કેખશરૂ વાંચો

૪ થી મુદત.—આપણે ઇગત છેડ્યા પછીથી તે આજ સુધીની.

આપણે પેહેલી મુદત તરફ નેગા-હ કરીએ. માણસની વસ્તી પેહેલ વેરેલી થયેલી હતી. તેઓ મંખ્યામાં થોડાં હતાં; બલકે આંગણી ઉપર ગણાય તેટલાં હતાં. તેઓને આપણી માફક તરેહવાર જાતનાં આણા પકાવવાની રીતતો ખબર નહીં જ હતી, પણ અનાજ વાવવા રોપવાનું ખી જાણતા નહીં હતા. તેઓને માટે કેહેછે કે પેહેરવાનાં વસ્ત્રાની નહીં હતાં. ટુંકમાં, જે જે હુજરે આજેછે તેમાંનું કંઈ તેઓ જાણતાં નહીં હતાં. તોપણ શું તેઓ ધરમ વગરનાં હતાં? એક સાધારણ જ્ઞાન વાલો આદમી વિચારશે કે જેને સંધવા આવાનું ને પેહેરવા હોડવાનું નહીં આવડે, તે વધી હંધર બકતીની રીત શું જાણે? તે શું જાણેકે ફલાણુ કાંમ કરશું તો પાપ લાગશે અને ફલાણુ ખાલશું તો જે મલાહજા ભરેલું ગણાશે? પણ આપણા જમાનાનો ચુનંદા ધર્માભ્યાસી પ્રોફેસર મિકસમુલર શું કહેછે?

“It (religion) is, if not as old as the world, at least as old as the world we know. As soon almost as we know anything of the thoughts and feelings of man, we find him in possession of religion, or rather possessed by religion.”

એમ કેમ થયું હશે? જેને દુનિયાંદારીની સાધારણ વાતોનું જ્ઞાન નહીં, અને જે કંદમૂલ ખાધને દાહાડ કાહાડે તેણે ખોદાને કેમ પોષાણ્યો હશે? આણે ત્યારે આપણે તે વખતનાં માણસોની વખત જાલવાની રીતને જુદી ગુનરવાની આપણી રીત સાથે સરખાવીએ! આપણને ધરખારછે; તેઓ માત્ર જંગલમાં છુટાં છવાયાં વસતાં હતાં. આપણે ગીચ વસ્તીમાં રહીએ છીએ; તેઓને વસવાને ગામ

થોડેરે નહીં હતાં, પણ જંગલ ને પાહાડોની વચમાં કેથેથી આવી પડેલાં મુસાફર જેવાં હતાં. આપણે દુનિયાંની તરેહવાર અટપટાથી દાહાડો પસાર કરીએ છીએ અને પોતાનું કાંમ નહીં હોય તોપણ આસપાસનાં લોકોની હજારે તરેહની હીલચાલથી આજો દાહાડો આપણું ધ્યાન રોકાયેલું રહેશે. તેઓતો દાહાડામાં એકવેર કંઈ ધન યા ભાજપાણો ખાય અને ઝાવું ખાવાનું કંઈ શોધવા જવું નહીં પડે, માટે આજો દીવસ પરવારતાં રહેવાં જોઈએ. વળી આપણી માફક તેઓને આશા કે નિગ્રાશ નહીં હોય, કેમકે દુનિયાંદારીના તરેહવાર સુખ મેલવવાને આપણને આશા થાયછે, અને તે નથી મલતાં તો નિગ્રાશ થઈએ છીએ. તેવાં સુખ મેલવવાને તેઓને કંઈ ખ્યાલ નહીં, ત્યારે ઉઝેદી ને નાઉમેદી હોયજ શાની? દુનિયાંદારીની તરેહવાર ભય અને જાનલો આપણને વલગેલી હોવાથી આપણું મન હંમેશાં ચીંતાતુર રહેછે, ને તેને લીધે તરેહવાર પાપ કરીએ છીએ. એમાંનું તેઓને કંઈજ નહીં હોય.

એ પ્રમાણે આપણે જોયું કે દુનિયાંદારીનો જાનલ લાગેલી નહીં તેથી તેઓને પુરતી દુરમુદ હતી. તેઓને ભય, ચીંતા, ને આશા, નિગ્રાશ કંઈજ નહીં હતાં. એટલા માટે તેઓ નિરીચ્છ હતાં. જુદું માસું કરવાનું નહીં તેથી તેઓ ઘણાંજ પવિત્ર હતાં. રહેવાને ઘેર કે વસવાને ગામ નહીં તેથી તેઓ જંગલમાં મુસાફર જેવાં પડેલાં હતાં. ત્યારે તેઓમાંના હરકોઈને સ્વભાવીક રીતેજ ખ્યાલ આવે કે હું કયાંથી આવ્યો, કયાં જવાનો, અને માહુરું હવે પછી શું થશે? આ પૃથ્વી, આંત, સુરજ, અને તારાઓનો ખતાવનાર કોણ છે? એવા

ખ્યાલમાં તે ગુંથાઇ જાય તેમાં કંઈ ન-
વાઇ નહીં. એમ વિચાર કરતાં કરતાં તે
સ્વભાવીક રીતે અનુમાન કરી શકે કે એ
બધાંનો અને મારો કોઈ બનાવના છે.
જ્યારે તેણે પોતાના બનાવનારની હુ-
સ્તીનો જરૂર જોઈ ત્યારે તેને મલવાની
ઈચ્છા થયા વગર રહે નહીં. અને
પોતે ખીજકુલ પરવારનો તેથી આખો
વખત તેમાંજ ધક્કેયાંન રહે તે બનવા
જોગ છે. અને જ્યારે જોદામાં ત્યાંન રા-
કાયું ત્યારે જોદા તેને નજર આવેજ.
અને જ્યારે જોદા નજર આવે ત્યારે
તેની કુદરતનું તેને જ્ઞાન થાય. એટલે
તે પોતે વગર બહુરે ને વગર ચોપડીએ
માની થઇ જાય છે. અને એ જ્ઞાન તે
યોગ વિદ્યા.

માણસ માણસના સ્વભાવમાં ધણીજ
ફેર રહે છે, તેથી એવા ખ્યાલ તે વખતનાં
બધાં આદમીઓ કરે નહીં. પણ તેઓની
હાલત જેમ આપણે ઉપર તપાસી તેમ
યોગવિદ્યા સંપાદન કરવાને તદ્દન લાયકની
હતી, અને માણસ જાત સ્વભાવે શોધક
બુદ્ધીવાળું છે તેથી કોઇએકે તો જરૂર
એમ કીધુંજ હોયું જોઇએ. હવે જે મા-
ણસ એવા માની થાય તે પોતાની આ-
સ પાસનાઓને તેઓથી લેવાએ એટલું
માન આપ્યા વગર રહે નહીં ત્યારે એવા
માણસે, જોદાની હસ્તી, તેની બકતી કર-
વાની રીત વિગેરે જે કંઈ પોતાની નજર
માં આવ્યું તેમ આસપાસનાઓને બતાવ્યું
હોયું જોઇએ. અને એ ઉપર ટપકેનું
જ્ઞાન તે તે વખતનો ઝાહર તરીકો થયો.

પણ કોઇ કેહશે કે એવો બધું આપ-
ણે આપણી અટકલથી વિચારીએ છીએ,
અને એમ ખરેખર થયું હતું કે નહીં તે
કોણ જાણે? હવે ત્યારે આપણે તવા-
રીખને તપાસી જોઇએ. તેમાંથી માલમ

પડે છે કે કુલે પેદાશને આપ ગઇએ માં
રદ પોગી હતો! તે પોતાના વખતમ-
એકલોજ હતો માટે તેને ગુરૂ નહીં હતો.
ને પોગી હતો એ વાત તેણે પાહાડ ઉપર
કાંધેલી બંદગીથી, તેણે કાંધેલા માનેજા-
ઓથી, ચરંદા પરંદા સાથે વાત કરી
જાણવાની તેની શક્તિથી, અને પેગંબર
એટલે જોદા સાથે વેહેવાર રાખનાર આ-
દમી તરીકે તેની જે ઝોલખાંણુ તવારીખ
આપણને કગવે છે તે ઉપરથી, સિદ્ધ થાય છે.

એજ પ્રમાણે તેના વારંશો, શ્યામક,
હુશંગ, જમશંદ, પ્રદુન, કેઅશર વિગેરે
બધા પાદશાહી ઉપર આવ્યા અગાઉ પો-
ગી થયલા હતા, અને પોતાનાં મુલુકની
સરદારી કરવા સાથે પેગંબર ખી મલાવતા
હતા. “નામે શત વખતુરે જમશંદ,”
“નામે શત વખતુરે પ્રદુન,” એવાં એ-
વાં મધાક્ષાં હેહલ, અશો જરથોસ્તની
આગલ પેગંબરી કરી ગયલા બાર શખ-
શોનાં લખીંણુ હેવાલ દસાતીરમાં આવેલા
છે. હવે જે જાહેર તરીકો ગઇઓમરદે
અમાન આમ લોકોને માટે મલાઓ, અ-
ને જેને અશો જરથોસ્ત “પોરીઓફેરી
દીન”ને નામે આપણને ઝોલખાવે છે,
તેમાં એ નામવરેએ સુધારા તથા વધારા
કરવાના ચાલુ રાખ્યા હતા. “તેઓ એટ-
લાથીજ ધરાતા નહીં હતા. પણ જેઓ
જોદાની મારફતને પોંદોંચવાને ખરેખરા
લાયક હોય, તેઓને તેઓ યોગ શીખવ-
તા હતા એવું પણ કેટલાક દશાગઓ
ઉપરથી ધારવાને બની આવે છે.

એ પ્રમાણે આપણે પેહેલી મુદતની
કુંક તપાસ લેતાં જોયું છે કે માણસની
સરૂઆતની હાલત ખુદરતી રીતેજ યોગ
શીખવાને લાયકની હતી, અને જેઓ
તેમાં પ્રવિણ થતા હતા તેઓ પોતાના
અસાન બાઇ બંધાને તે વિશિષ્ટ સંદેહ

જ્ઞાન જ્ઞાન “દીન” યાધરમના નામથી આપતા હતા.

હવે આગલ ચાલીને આપણે અશી જરયોસ્તના જમાના ઉપર આવીએ. તેવણે કેવી કેલવણી લીધી હતી? શું આપણી માફક તેવણુ રકુલ અને કોલેજમાં અભ્યાસ કરવા ગયા હતા? નહી. તેવણુનો ઉસ્તાદ કોણ હતો? કોઈ નહી,—કદાચ હોય તો આપણને ખબર નથી. ત્યારે જે વખત આપણા જીવાને રકુલ અને કોલેજને અર્પણ કરેછે તેને તેવણે કેવો ઉપયોગ કીધો હતો તે કંઈ માલમ પડેછે? હા, તેવણુ “ગોફુનશીન” થયા હતા, અથવા હિંદુ-ઓ કહેછે તેમ વનવાસ કીધો હતો! અને ગુરાઓ શું કામમાં વપરાયે? જોદાનું ધ્યાન ધરીને તેને મનવાને તથા તેની કુદરતનું જ્ઞાન હાંમલ કરવાને—ખીજી રીતે બોલીએ તો યોગ વિદ્યા શીખવાને.

એ પ્રમાણે આપણે જોયુંછે કે પેમ-બર સાહેબ પણ એક યોગી હતા, અને પોતાનાં કામ કપરથી જણાયેછે કે સંપૂર્ણ યોગી હતા. હવે તેવણે ચલાવેલા તરીકા તરફ નેગાહ પોહોંચાડીએ. આટલું તો આપણે ચોક્કસ રીતે જાણીએ છીએ કે, “યોગીઓ દેકેશી તરીકા”ને તેવણે બિઝાર્યો નથી, પણ જાનજન વખાંણ્યોછે. અને તેને તેવણે રદ કીધો નથી, પણ સુધારી વધારીને સંપૂર્ણ કીધોછે. વલી આપણે આગલ જોયુંછે કે યોગીઓ દેકેશી દીન તે આગલા નામવરેએ યોગના અનુભવ ઉપરથી ફેલાવેલું જોદા વિશેનું સાધારણ જ્ઞાન હતું, ત્યારે એ ઉપરથી એમ અટકલ કરી શકાયેછે કે એ દીનને સંપૂર્ણ હાલત ઉપર લાવવાને માટે અશી જરયોસ્તે એવી રીતની ગોઠવણ કીધી હશે કે આમ લોકોને યોગના ઉમેદવાર બનાવીને તેને લગતું શરૂઆતનું જ્ઞાન

(preliminary education) આપવું અને તેઓમાંથી જે તઈઆર થાય તેને યોગ શીખવવો.

અલખત આ એક માત્ર અનુમાનછે, અને તે સીલસીલાખંધ પેદા થતા વિચારોનું પરીણામછે. એ ખરૂંછે કે જોદા તે તપાસવાને, માઠાં ભાષે પેગંબર સાહેબનાં પુરતાં લખાણો રહ્યાં નથી. જો હવે તો હમારી ખાતરીછે કે જેમ હાંદુ અને બુદ્ધ લોકોના પુસ્તકોમાં યોગનું સંવિસ્તર બયાન કરવામાં આવેલુંછે તેમ આપણે તેમાંની જોઈ શકતે. તોપણ જે બાકી રહેલોછે તેમાંથી શું સાર નીકળેછે તે આપણે તપાસીએ.

યોગ વિદ્યા શીખનારને કેટલાંક વરણ સુધી કોશિશ કરીને સંપૂર્ણ પવિત્રાઇ મેલવવી પડેછે, કેમકે તે વગર જોદા સાથે મેલાપ (યોગ) થઈ શકતો નથી. હવે મન ધણું સંચલે તેથી તેને ખરાબ વિચાર આવ્યા વગર રહેતો નથી, અને ખરાબ વિચારથી પવિત્રાઇને ઝાંખ લાગેછે, માટે ઉમેદવારને રાત દાહાડો જોદાની યાદમાં મથયુલ રહેવાને શરૂઆતમાં આવેછે. યોગની શરૂઆતની કેલવણી તેટલા માટે જે ચીજની બનેલીછે:—પેહેલી, સંપૂર્ણ પવિત્રાઇ. ખીજી, જોદાની ચાલુ યાદ. હવે એ જે ચીજો હજરત સાહેબે આમ લોકોને શરૂઆતે કે નહી તે તપાસીએ.

જોપડી ઉઘાડતાંજ “અશ્વમ”ના પુશનુમાં કલાંમ નીકળી આવેછે! એક યોગી આગલ એક અંજુજાણો ઉમેદવાર આવે, ને તેને પવિત્રાઇનો તે સંબંધી પેહેલા બોધ કરે, તેમજ એ કલાંમ સંબંધી પેહેલાં સુકીને એવણેખી કીધુંછે.

“Purity is the best good. Happiness, happiness is to him—to the best pure in purity”
(Spiegel)

ધારા વાંચનાર “સુખ” શબ્દને બધે

વાર વાપરીને તેની જે માટાઇ પેગંબર સાહેબે ભેદમાં બતાવી છે તેના તુને કંઈ ખચક આપે છે? પવિત્રાઇ હાંસલ કીધાથી આદા સાથે મેલાપ (યોગ) કરી શકાય છે અને આપણે માણુમની પંક્તીથી જીવે અહીંને પ્રેરતાઓની હારમાં મુકાય છે છીએ, જીવતાં જીવત આહીએતો ખેરેશ-માં જીવને મળહ કરીએ છીએ, યા પૂતી-ના મુલકેની સેરેજગાહે નિકલીએ છીએ, ને ગમે તે ચોજ કરી શકાએ છીએ—તેવી હાલતનું સુખ ને કંવુ હશે! તેનું કંઈ વર્ણન થાય નહી, અને તે સુખનો એ ભેદ ભર્યો હંસારે છે!

હવે, એથી પવિત્રાઇ હાંસલ કરવાને શરૂં આદાની યાદમાં મનને રાત દાહારો રાકી મુકવું જોઈએ, એવો ફેકમ પેગંબર સાહેબે આપ્યો છે કે નહી તે તપાસીએ.

હોરમજદ યસ્તમાં અશા જરથોસ્ત પુછે છે કે:—“અમે દાદાર અહુરમજદ! માત્ર સંતનો કીયો ભાગ હાડમંદ દુનિયામાં મનને ધણોજ પોંદોંચનારો અને જીવ (આતમા) ને ધણોજ પાક કરનારો છે?” ત્યારે દાદાર અહુરમજદ પોતાનાં નામ બતાવે છે, અને કેહે છે કે તેઓને રાત દાહારો મનમંદ યાદ કરે અને મોટી ભણુ. ૨૬

એ પ્રમાણે એ નામદારે કુલે આલ-મને યોગની એટલી શરૂઆતની કેલવણી આપી છે. પણ એ ઉપરથી સવાલ ઉઠે છે કે જ્યારે કુલે આલમને યોગની ઉમેદવારી પર મુકવામાં આવી ત્યારે તો ગુરૂ વર્ગને (માબેદી ટોલાને) યોગી-ઓનો જ બતાવ્યો હશે. એમ હોવું જ

જોઈએ, અને જો આપણાં પુસ્તકો અટકાઇ નહી ગયાં હોતો એ વાત રાશન રોજની માત્રક આશકારા હોતે. તો પણ આપણને બાકી રહેલાં લખાણો ને જાણી નોવાં ધોટે છે

પવિત્ર મન ૧૭, સાચું વચન ૨૮, દા-નાઈ ભરેલાં કામ ૨૯, તનની ચોખ્ખાઈ ૩૦, પુખ્ત ઇશ્વરમાન ૩૧, મીનો જેહાંન તરફ નેગાહ રાખવી ૩૨; (એટલે કે હું આ દુનિયામાં માત્ર એ ચાર દાહારોનો મુશાફર છું, મારે એની માજમજાહેને જંગલ સાથે કંઈ લાગવું વલગવું નથી, માએ બાપ, બચાં છોકરાં, ને ધન માલ કંઈ સાહારમની બામદાદે મદદ કરી શકનાર નથી, અને મરણ પછી મારા પેદા કરનારની જનાબમાં સરપ્રસાદ પાંચું તોજ હું શુખી થઈશ, એમ મમજવું;) અને એમ મમજીને યજ્ઞમાંની યાદ એક પલખી નહીં ચુકવી ૩૩; એટલે કે રાત દાહારો જપ કરવી; તથા તેની જ બંદગીમાં આખી જીંદગી રાકવી ૩૪—એવું માબેદને પ્રમાણમાં આજુ છે. *The Theosophist*, જાંમે કેપ્લર, હોરમજદ યસ્ત, અને દશાવીર દયાંનથી વાંચી જોતાં, હમને એમ લાગે છે કે આટલા નિયમો માલનાર એક માબેદ આપોઆપ છેલા વર્ગનો યોગી થઈ રહેવા જોઈએ, કેમકે એ બધાં યોગનાં પ્રમાણો છે.

એટલું છતાં પણ ધણાક જરથોસ્તીઓ એ વાત માનસે નહી, અને કેહે છે કે એ તો સધલી અટકલ છે. અને એ ઉપરથી પેગંબર સાહેબે યોગ શોખવાને ફરમાવેલુ

૨૭“પાક મનશને,” ૨૮“રાસ્ત મવશને,” ૨૯“ખેરદી કોનશને,” ૩૦“ચોજાયર તન,” ૩૧“ન રમ નશક,” ૩૨“મીનો વીનશને,” ૩૩“યજ્ઞદાંન મનીદાર,” ૩૪“નાખેર જવાંમ.”

(એરવદ અરપદીઆરજ ફરામજ રખાડી વાહી “ચજશને બા માએની,” પાંત્ર ૩૩૭.)

૨૬ એરવદ કાવશજ એદલજ કાંગાનો ખોરદેહ અવસ્તાનો તરજુમે જુવો. હોરમજદ યસ્ત યોગની ખુબીઓ વર્ણન કરે છે. પણ તેની મનમાનતી શરૂ-કેઈ એમી વગર બીજાથી વર્ણકે એવું લાગતું નથી.

છે એવું માલમ પડતું નથી. તેઓની વ-
ધારે ખાતરી કરવાને માટે પેગંબર
શહેરે ભેદમાં કહેલી એક જાણીતી વાત
અને દબેસતાં કેતાબમાં તે વીશનો કી-
ધલો ખોલાશો અતરે તાંકી ખતાવવાની
જરૂર જણાય છે. અથા જરથોસ્તે. એ
વાત કીઆં ગુચકમાં ખોલાશો વાર જણા-
વેલી છે તે હમુને ખબર નથી, પણ “અહુ-
નવદ ગાયા”ના ૩૫ “અદગા વક્ષીયા” ના-
મના હામાં એનું કુંક પણ રસીલું વર્ણન
અવગાહ રહેલું છે.

રમજ થાને ભેદ.

“દુનીઆમાં બે કારીગર છે. તે મધિ
પેહલો હોરમજદ અને બોજો હોરમન. અને
કહે છે જે ખોદાએ ફકર કીધી કે રમેને
મારી સાંબે કોઇ ખીજો પેદા થાએ, અ-
ને તે મારી સાથે દોશમેનાઇ કરે. તેવારે
ખોદાની ફકરમાંથી એહરેમન પેદા થા-
એઆ. અને વલી કોઇ જગો લખેલું
છે જે ખોદા પોતે એખલો હતો, તેથી
કરીને તેને ભિએ લાગો, તેવારે ખોદા
એ ફકર કીધી. તે ફકરમાંથી એહરેમન
પેદા થાએઆ. અને લખે છે કે એહરેમન
આએ દુનીઆમાં હતો તેણે એક શુરાખ-
માંથી જોયું કે ખોદાના ધણીએક અ-
જમત તથા ખુજરોગી તથા દબેસો રા-
ખે છે. તે જોઇને અદેએ પડયો. અને
ખરાખી તથા ફશાદ કરવા લાગો. તારે
ખોદાએ પ્રેશતા પેદા કરીને એક લશક
ર તખઆર કીધું, અને તે લશકરથી
એહરેમનને શુકશત પોંદોંચી નહી. તેવા

ર એહરેમન સાથે એક ચરતથી શુલેહ
કીધી જે કેટલાએક વરશની મુદત સુધી
દુનીઆમાં રહે. પછી જેવારે એહરેમનની
મુદત પુરી થાએ, તેવારે એહરેમન આએ
જેહાંનથી નાખુદ થાએ, અને તમામ આ-
લમ નેકી તથા ખુખી ભરેલી થાએ,
અને બદ કાંમ આલમમાંથી ઉઠી જાએ.”

“એ વાતના ભેદનો ખુલાશો.”

“દુનીઆ” તે ઇનશાંનનું બદન. “હો-
રમજદ” તે ઇનશાંનનું નેક કામ કરનાર
રવાન. “એહરેમન” તે ઇનશાંનની ભુંડી
તખીએત. “ફકર” તે ઇનશાંનની ખુરી અ-
શલતો “એહરેમનની ખરાખી તથા ફશાદ”
તે ઇનશાંનની ભુંડી તખીએતનું રવાંન
ઉતરનું જોર. ભુંડી તખીએત એમ કહેવ
કે રવાંનને પોતાના હોકમમાં રાખે. “ખોદા-
એ પ્રેશતાએનું લશકર પેદા કીધું” તે
રવાંને પોતીકી નેક અશલતોથી તથા
રીઆજત (યોગ)ના જોરથી તખીએતનાં
ભુંડાં લશકરને પોતીકા હોકમમાં રાખી કેદ
કીધું. “ખોદાએ એહરેમન સાથે શુલેહ
કીધી” વાને ભુંડી તથા ખરાખ અશલતો
એકદમ ઇનમાનથી દુર નહો થાએ,
માટે તે અશલતોને ધીમે ધીમે શમાંધાન
લાવી મુકી. “કેટલીએક મુદત લગીન એ-
હરેમન આએ દુનીઆમાં રહેશે” એવાને
ઇનશાંનની તખીએતની ભુંડી ખાશીએત
હમેશાં રહેતી નથી પણ અશુશન જાંહાં
સુખી નાદાન ગયું છે તાંહાં સુખી તે ભુંડી
અશલતો તેનાં બદનમાં રહે છે પછે અગર
તે ઇનશાંનનું રવાંન જોગવર પડેતો તે
રવાંનના નેકીના જોરથી ખુરી અશલતો દુર
થાએ. અને બાજેનાં બદનમાં તે બદ અ-
શલતો હમેશાં રહે છે, જે જાંહાં સુધી મરે
નહી તાંહાં સુધી જતી નથી. “એહરેમનની
મુદત પુરી થાએઆ પછી એહરેમન દુર

૩૫ એ હામાં, યોગ કાંચ શીખવો, અને જરૂર
શીખવો જોઇએ, તે જણાવેલું છે. પણ વાન બધી
ભેદમાં છે, અને સાધારણ વાંચનારને તો તેના ખ્યાલ-
બી નહી આવે એવા પડદામાં ઢાંકેલી છે. એવી બા-
રીક બાબદોમાં હમારા જેવાઓથી હાથ ધરાય નહીં,
માટે અનરે જરા હંસારો કરીનેજ સંતોષ પકડીએ
છીએ.

યાશે. આલમ નેકી ભરેલી યાશે, ને આલમમાંથી બદ કાંમ હડી જશે” એવું નો આલાશ એકે ને એકતા એકે ને શખ-શાએ રીઆજત અને તપના જોરથી પોતાના નફસને એવા મારેઆય કે તે લોકો જોએઆ જીવતા મુએબા બગાવર છે. અને તેએએ પોતીકાં રવાંનની ખુ-ખીથી જીવતાં જીવત માતૃક અખતીઆર કાધિલું છે. ખીજું તો એકે માત હરેક ઇનશાનનો પછવાડે લાગેલું છે. પંડ જેવારે એ બે માતમાંથી એક માતે ઇનશાંન મરે અને નો તેનું રવાન કામેલ^{૩૭} અને ને-કી ભરેલું હોય તો આએ જેહાંનથી આનાદ થઈને (પાછા અવતાર નહીં પાં-ખતાં?) અમને અમાંનથી રહે.”

હવે માએદ લોકોને પેગંબર શાહેખ ખરેખર યોગી બનાવતા હતાજ કે નહીં તે તપાસીએ:—

એક અંધકાર (હમ તેનું નાંમ વીશ-રી ગયા છીએ) કહે છે કે “જરથોસ્તી ધર્મશુદ્ધિએને બદખ શહેરની આસપાશના શુશઆમાં અને છુપાં મકાનોમાં યોગ વિદ્યા શીખવવામાં આવતી હતી. (મઠ સં ૧૮૭૬ નાં અક્ટોબરનું ધી થીઆસોશીસ્ટ વાંચો) વળો સર વીલીઅમ જોન્સે રાયલ એશીઆટીક સોસાયટી આગલ કાધિલાં એક ભૂંપણમાં કહ્યું છે કે, “આગલા વખતના જરથોસ્તી ધર્મશુદ્ધિએ ખુદરતની અબખ્ય જેવી શકતીએ (હિં-દુઆ જેને “સીદી” કહે છે તે) વાપરી જાણતા હતા, અને તેથી તેએ જાદુગર તરીકે પ્રખ્યાત હતા! (દશાવીરની પ્રસ્તાવના જુવો.) જ્યારે શીકંદરે ઇરાંન જી-તી લીધું ત્યારે તેની અબખ્ય થઈને બાદ્યો કે આ લોકોખી કેવાં છે! જાણે

શરીરતો એ લોકોને મનથી પેહરવા કાહ-ડાનેા જામોજ બાગે છે!!! (દશાવીર, નામે સુવખશુરે જરથોસ્ત વાલું પ્રકરણ વાંચો.)

આ ઉપરથી વાંચનારની ખાતી થશે કે પોરીઆદકેશી દીનને સંપૂર્ણ પાયા ઉપર મુકતાં પેગંબર શાહેખ માણસ માલેને યોગ વિદ્યાનાં ઉમેદવાર બનાવ્યાં હતાં, અને માએદી ટોલો યોગીએનોજ બનાવેલો હતો.

હવે આપણે લીજી મુદત ઉપર જરા નેગાહ દોડાવીએ. શીકંદર પછી આપણું રાજ લાંબો વખત શુધી ખલબલતી હાલત માં રહ્યું હતું, તેથી ધરમ ઉપરથી લોકો નું ઇમાંન, અમાનપણાંને લીધે, હડી ગયું હતું, ધણાક નવા મહજબો ઉભા થયા હતા, અને મજદીયમની દીનની અવદશા થઈ ગઈ હતી. તેને પાછી કોણે તાજી કીધી? અરુદાય વીરાક અને આદર-બાદ મારેસપંદ જેવા યોગીએએ! છેલો નામવર સંપૂર્ણ યોગી હોયો જોઈએ, કેમકે નવ મણ કાંસાનો રસ છાતો ઉપર રે-ડવા જેવો માજેનો “રાજયોગી” હોયા વગર કોઈથી થઈ શકે તેવો નથી. હવે યોગી હોય ત્યાં ચેલા હોયજ, અને તે ચેલાએ પોતાના દારમાં ખીજ ચેલા કર્યા કરે છે. તેથી, એ ત્રીજી મુદતમાં પણ આપણામાં યોગ ચાલુજ રહેલો નજર આવે છે. અને એ અનુમાનને આ વાત ટેકા આપે છે કે ખુશરો પરવેજનાં વખતમાં “માસાનેપજોમ” નામનો એક જાણીતો યોગી માજદીઅશની દીનની પેશવાઈ કરી ગયો છે (દશાવીર જુવો.) એવા એવાતો હજારો હજાર નર આપણામાં થઈ ગયલા સમજાય છે. પ્રકત ખેરતાખ કેતાખમાંજ આશરે પચાસ જરથોસ્તી “મહામાએ” નાં નાંમ જાણાય છે.

૩૬ માતથી પાપ થતાં અટકે છે તથા બેહેસ્તમાં જવાએ, અને તેવી હાલત જીવતાં જીવત હોય છે, તે વીરોની આ એક માત ઊપમાં છે.

૩૭ “માએલ” એ વિરોધાણ માત ચોખીએનેજ લાગુ પડે છે, માટે એ શબ્દ વાપરીને ચોખો ઇશારો કાધિલો છે.

આગળ આલીને આપણે ચોથી મુદત ઉપર આવીએ. એમાં આપણા જમાનો આવી જાય છે, તેથી એ વીશેનો હવાલો જો લખવા માંડીએ તો હમારા જેવા નાકેશ શક્તિવાલાઓની લાંબું પીંજણ કરી શકે. પણ આપણે ટુંકમાં જ પતાવીશું. ધરાન ખાલી દીધા પછી આપણે હિંદુ-સ્થાનમાં આવી વસ્યા ત્યારથી આપણા ધર્મ જ્ઞાનનો સુરજ અસ્ત પામ્યો; અને “એ-કવીટીલ ડુ પેરે” એ યુરોપમાં જર-થોસ્તી શીલસુશીનો ડોકો વગાડ્યો તે વખતે તો મધરાત થયેલી હતી. હજુરની આમદાદ થઈ હોય એવું હમને લાગતું નથી. પેગં-બર સાહેબની કંઈની શીલસુશી આપણે સમજતા નથી. હજુરનો “ફવાન” અને “ફરોહર” વચેનો ફરની કોઈથી મનમાનતી રીતે સમજવી શકાતો નથી. વખણાયેલી “યથા અહુવધરિયો”નો તરજુમો વાંચતાં એક આવે છે. “તુ આગ્રો અહુરહે મજ-દાઓ પુત્ર” જેટલા બેચારે બોલેલો અર્થ ફરવામાંથી નરેહવાર ચુકાણું પડે છે. અને યુરોપિયન વિચાર વાલો એક અભ્યાસી અવસ્થાનો તરજુમો વાંચીને પોતાના જ્ઞાનો ને આગાનો, કે જેઓની પેંજર ખરેખર પણ, આપણા શબ્દો કહેવાતા મુધારા સાથે આપણે આવી શકતા નથી, તેઓને “સુકી રોટલી ખાનારા ભરવારો” ગણવાની નાદાની કરે છે. એ પ્રમાણે આપણી આ-ગલ ને પાછલ, જમણી તરફ ને ડાબી ગમ જેટલાંની આદમીઓ જણાય છે, તે બધાં ધર્મજ્ઞાની ને થોડા યા ઘણા બેઈ-માન છે. હવે વાંચનાર કોણે કે એ હાલત ઠીક છે. આજે તો આપણે જરથોસ્તી ફર-માનોમાંથી *scientific reasons* મેળવી શકીએ છીએ, અને તેને લાંબી દીન ઉપર જરાની ધમાન આવે છે. સોલમી અને ચત્તરમી સદીમાં તો આપણા પુરાણ હાલ

હવાલ હતા. નહીં! પ્યારા વાંચનાર નહીં! આ નીચેનો ફકરો વાંચો જો, અને તુને માલમ પડશે કે મધરાતને મને કોઈ એક તેજસ્વી તારો અમકીને જોદાઈ રાહમાં બુલા પડેલા એક શહેનશાહ-સુઆશરને ર-સ્તો બતાવી ગયો છે!

We know on the authority of the author of the ‘Dabistan’ that Akbar the Great, the celebrated Mogul Emperor of India, was a great inquirer of religious truths. He had assembled in his court learned men of all the different faiths—Mahomedans of all sects, Hindus, Jews, Christians, and Zoroastrians. There were frequent public discussions between these doctors, each striving to uphold the superiority of his own faith. And as the result of all these discussions and researches, he formed a new religious sect, called ‘Ilahi,’ introduced a new era, called ‘Ilahi’; and says Anthony Troyer in his synopsis of the Dabistan, the months were regulated according to the mode of Iran, and fourteen festivals established in accordance with those of Zoroaster’s religion. It was to this Persian Creed that he gave the preference, having been instructed in its sacred tenets and practices by a learned fireworshipper, who had joined him, and from books which were sent to him from Persia and Kirman. He received the sacred fire, and committed it to the care of Abdulfazil, his confidential minister: the holy flames of Zardusht blazed again on the altars of Avia, and after a separation of many centuries, Persians and Indians were united in a common worship.”

(A passage quoted at page 118 of the *Theosophist*. Feb. 1880.)

અકબર જેવા વિદ્વાન શહેનશાહને જરથોસ્તી બતાવેલો, અને તેની વધી આલમના કુલે ધર્મના હીમાચ્છેતીઓને માહાત કરીને, એ જેવી તેવી ફત્તેહ નહી ગણાય! એવું માહભારત કામ કોણથી થયું હશે? આપણા ધરમની જુખાઓ કોણે સમજવી હશે? શીકો, હમવા નેવા, ને નાસીપાસ ભરેલો અવસ્થાનો તરજુમો જેવા આજે આપણને લાગે છે તેવાજ શું અકબરને મળ્યો હશે? એમ હોય નહી. અને એમ ખરેખર નહીજ હવું, તે બધારે

આપણે હજાર આજર કેવાંને એના વખતમાં હિંદુસ્થાન આવેલા સાંભલીએ છીએ ત્યારે માલમ પડી આવેછે. એ નામવર પોતાના વખતનાં યોગીઓમાં મોટો મરતબો ધરાવતો હતો. તે ગોસ્વામી પાંચાહની આલાદમાં અગોઆરમાં વંચજ હતો; તથા અશો જરથોસ્તની પેઠેડીથી ઊતરેલા એમિદ “શરેશ ખીન કેવાંન ખીન કામગાર” ને જામરપ હકીમનાં આંનદાનવાલા એમિદ “હોશ” જેવા નરે તેનાં શાગરેદ હતા. છેલ્લાને તો કાશમીર શહેરમાં તપ કરતો દબેસ્તાંનનાં બનાવનારે જોયો હોતો !

હવે આ ઉપરથી માલમ પડેછે કે આપણા ધરમને પાયો યોગછે—બલકે આપણો જરથોસ્તી ધરમ તે યોગ વિદ્યાજ્ઞે, અને જ્યાં સુધી એપેદી ટોલામાં યોગી પેદા થયા કરેછે ત્યાં સુધી જરથોસ્તી ધરમ દુન્યામાં ગાજવીજ કરતો રહેછે પણ જમાનાનાં દારથો આપણા યોગીઓ આપણુ સંમારી લોકોને છોડી દઇને અગોઆર ૩૦ જંગલોમાં જઇને રહેછે, ત્યારે હમણાના નેવી હાલ તમાં આપણે આવી પડીએ છીએ. એજ પ્રમાણે દુન્યાના ખીજ બધા ધરમોનુખી મમજવું. એવાની શોધમાં ધરનારા દશ હજાર અશો નરેનાં જેલો જાનફેશાંની કરનારી પેલી અજબ સૌતરાંનિ બેલેવેટ-સ્કીએ ક્રમોઓની હસ્તી ઝાહેર કીધી, ત્યાં સુધી પેદ અને બુધ ધરમ તરફ તેના પોતાનાં લેકેખી બિવિશ્વાશુ થઇ ગયા હતા. આજે તે મામલો ફરપાઈ ગયોછે ! એવા કરેને આપણે મોટાની એવો શુભ દાહોટો આપણી હૃદયાતીમાં આવે !

૩૮ યોગીઓનો સ્વભાવ એવો હોયછે કે પોતે ઊજરે તેની અગાઉ એકબી માણસને યોગ શીખવ્યા વગર રહે નહીં. અને આપણા નેઆગાંનો તો મહાચતુર હતા, મોટે હોમે માનીએ છીએ કે આજેખી ધરનાના પાહોડોમાં સદરાકસ્તી સાથના “મહાત્માઓ” હશેજ. પણ હિંદુસ્થાનમાં એવો જાનફેશાંની કરનાર પારસી કોણછે કે તેઓને શોધીને યુક્તીથી આપણા સંબંધમાં લાવે ?

હમારી તરફથી યોગની મુઆઇ વીથે આટલાં બધાં મુસ્તકીમ કારણો બતાવવામાં આવ્યાછે, તોપણ એવાખી ડાહ્યા (!) જરથોસ્તીઓ નીકળી આવશે કે જેઓ હમણે આડે રતે ઊતરી પડેલા એક જનુની જુવાંન તરીકે ગણવાને ચુકશે નહીં. હમે એવા સાહેબો આગલ ધણીજ નમનતાઈથી ખીજ થોડી એક દલીલો જે હમે જાણીએ છીએ તે રજુ કરીએ છીએ—આજના વખતના જે જરથોસ્તીઓ એમ કેહેતા હોય કે એવાને જોવાનો અ-ને તેની સાથે વાત કરવાનો માણસ જાતને હક નથી તેઓએ ધરમ પુસ્તકોમાંના ગીચલા દાખલા વાંચવા:—

૧. ઇજશનીની કીયા કરતી વખતે શરૂઆતમાં યોજદાઅગર એમિદ એવાના ૧૦૧ નાંમ યાદ કરેછે, તેમાં “હમહ અ-ધઆકહ” એવું એક નાંમ આવેછે તેનો અર્થ એવોછે કે “અમે એવા, તું તમામ છુપી ચીજનું પાંચે અને જે કાઈ તુંને મલવાની બાહેશ કરે તે પોતાની મુગદે પોંહોંચે છે !

(ઊજરાતી ચજ્જને બા માયની પાંડું ૩૩૮.)

“અથ વહિસ્ત અથ સ્વમિશ્ત દરેસામ ટવા પધરી ટવા જમ્યામ હમેમ ટવા હુખમ”

“સઉથી સરસ અશોધએ કરીને, સ-ઉથી શોભઇતી અશોધએ કરીને, (એ અહરમઝદ !) તુંને હોમો જોઇએ, તારી આસપાસ જઇએ, (? = તારી આગલ આવીએ), અને તારી હુમેશની દોસ્તીને પોંહોંચીએ ” (!)

(હોશખાંમની બંદગી—એરવદ કાવશાલનો ખારદેહ અવસ્તાનો તરજુઓ, પાંડું ૨૯-૩૦)

૨. “એ જમશેદ તું આદમીઓને કેહેજે કે આ આંજોથી એવાને ના જોતા ખીજ આંજો (આત્માની આંજો) માંગજો”

(દસાતીર, નામે શતવખશુરે જમશેદ પાંડું ૧૯૫)

૩. “જુએ પેટ, વગર જીંધાવે, યજ્ઞ-
દાંની તરફ દીલ લગાડશો તો ઝિનાશરી
તનથી જુદા થાઇને આસ્માન તથા સીતા-
રા, તથા કુરેશતાઝિ તથા ખાદાને જોશો.”
(દસાતીર, નાંમે સતવખશુરે ગેહેઆખાદ, પાંડુ ૮૯.)

૪. ઇજશનીનાં નવમાં હામાં ખે શ-
ખશોની વાત આવેલી છે ત્યાં યુજશતી
તરજુમે કરનાર મોખેદ અશપંદીઆરજી
કુશંમજી ખોલાશો કરે છે કે પેગંખર સા-
હેખે ભેદમાં ઝેઝિના યોગાખ્યાશનું વ-
ર્ણન કીધેલું છે.

૫. હોરમજ્જદ યસ્તમાં યોગનું મૂળમંત્ર
અને તેથી હાંસલ થતી “સીદ્ધીઝિ”નું
વર્ણન કરવામાં આવેલું છે, પણ હમારીથી
તેની મનમાનતી શરેહ નહીં થાઝે ઝેવુ
ધારીને તે વીજીની વીગત પડતી મુકવી
પડે છે.

૬. યોગના અમલકાર તથા મોટાઇ
જાહેર કરનારી “જાંમે કેખશર” નામની
કેતાખ હજરત આજર કેવાને મોખેદોને
address કીધેલી છે, અને તેમાં તે કેહે
છે કે મેં ઇરાંની દાનાવોની રીત પ્રમાણે
યોગ શીખવા માંડયો. અમલ વાકય આ
પ્રમાણે છે;—

પ્રથમ મેં પોતાના તનને સલુકના (યો-
ગનાં) લેખાશથી પેહેલવી લોકોનો રવેશ
યરમાણે શીંગાર આપયો. તે શલુકના
મારગમાં ધણીઝેક ચાલચલણ છે, પણ ઝો
મોખેદ લોકો તમે જાણજો કે તેમાંની
થોડીઝેક જાહેરમાં લાંઝિય. (પાંતુ ૫ મું.)

૭. દસાતીર કેતાખમાં પાને ૧૯૩ થી
૧૯૪ સુત્રીમાં સ્વર્ગવાસી દસ્તુર મુલ્લાં
શીરોજી લખે છે કે યોગ અમલ આપ-
ણો છે. પણ પોતાની બાપામાં તરજુમે કરી
લઇને, તેને લગતાં આપણાં અમલ પુસ્ત-
કોનો અરખ લોકોઝે નાશ કીધો છે. વલી
તેવણુ લખે છે કે બાકી રહેલા અવસ્તાનો

ને તરજુમે હાલ થાય છે તે માત્ર શબ્દા-
ર્થ છે, અને તેના અંદરના ભેદ તો યોગી
હાય તેનેજ ખખર પડી શકે છે, તેટલા
મોટે તે સાહેખ જરથોસ્તીઝિને તે ઝેલમ
શીખવાને ઝેલતેમાસ કરે છે.

૮. “હખ મજદીયશનનામ” ને ઝેક
કાખેલ દસ્તુરજીની દેખરેખ હેકલ ચાલતું
વર્તમાન પલ છે, તેની જુની પ્રાઇલ ખોલી
જોતાં આપણને દર બાંજે ત્રીજે અંકે
યોગના ઇશારા મલશે. ઝેટલુંજ નહીં પણ
તા. ૯ મી મે ૧૮૮૧ ના ઝે પત્રમાં દસ્તુર
જમશેદજી શોરાખજી કુકાજીની કલમથી,
યોગ વિદ્યા ઉપર ઝેક આશ આરટીકલ
લખાપલી છે, અને તેનું મથાલું આ
પ્રમાણે કરવામાં આવેલું છે;—

“ઇલમે તશવુક (યોગ) ની ખરી બંદગી
મેહેસ્તનો અવેજ છે.”

આજનો આપણો ધરમ હાલ હવાલ
છે, અને હવે પછી હોશેદર, તથા હોશે-
દરમાહા તેને જુદે જુદે વખતે મુધારશે;
પણ સદાચાલ પાયદાર ગહે ઝેવો છેવટનો
મુધારો તો કયાંમતને રોજે સાશીઝિમાસ ક
રશે. તે વખતેખી ધરમ તરીકે યોગ વિ-
દ્યાજ ચાલનાર છે તે હમે હમારી નાકેશ
શકતી મુજબ અવસ્તાની શાહાદતથી ખતા-
વીઝે છીઝે.

૯ (૩) ઇજશનીના નવમાં હામાં જ-
ણાવે છે કે કેરશાસ્ત્ર ઝેક યોગી હતો. દીનનાં
ખીજાં દશતરો ઉપરથી માલમ પડે છે કે તે
કયાંમતને રોજે પોતાના અમલ કાલબુદ-
માં પાંચો મજીવન થશે. ઝે વાતને પ્રવર-
દીન યસ્તાનો ૧૯ મો કરદો ૩૯ આ પ્ર-
માણે ટેકો આપે છે;—

૩૯ અવસ્તા—અશઝિનાંમ વંધુહીશ સુશઝિ સપે-
અંતાઝિ કુરવશઇઝિ હખાજમયદે. હખાઝિ અવાંમ
કેહરપેમ અયવોઆફઝેઅ તે હખાંમ સામહે કેરેસાસપે
હખદ ગઝેસાઝિશી મદવરહે. નવચ નવઝેતેશય નવચ
સત નવચહજંધર નવસેસય ખઝેવાંન. (પાંડુ ૧૨૯)

“અગ્નિનાં, બધાં, બાહ્યુર, વૃદ્ધ કરનાગં
પ્રરોહરોને હમે આરાધ્યોએ છીએ, કે જે-
ઓ ગાવીઓની ગુરજ રાખનારા કેરશસ્પ
માંથીનાં જ આ કાલવૃદ્ધને નવાંછું” હ-
જર નવસોને નવાંછું” રીને સંભાલેછે” ૪૦

(દસ્તુર અસ્તવળ વાલી ‘દશ ચસ્ત બા માયની’
પાંડુ ૧૯૩ પુ.)

હવે કયાંમતને વખતે ધરમ સુધારવાનો
છે ત્યાં એક યોગી કેવી મદદ આવશે ?
લોકોમાં ધરમ તરીકે તે યોગ વિદ્યાજ કે-
લાવવાની કોશિય કરશે !- ખીજી શું કરે !

(ખ) હમારી એ અટકલ જમીઆદ
ચસ્તનાં લખાંણ ઉપરથી ખરી માલમ પડે
છે. તેના સોલમાં ૪૧ કરદામાં લખેછે કે:-

“જે નુર (એટલે કે કયાંન ખોરેહ)ની
મદદથી, હારમજ્જનેના મોકલેલો પેગંબર,
‘વિસ્મ તહેરથી’ નામની કન્યાને ખેટા,
‘અસ્તવતઅસ્ત’ (જેનું ખીજી નામ શે-
શીઆમહે તે) ‘ક્રાંસુ’ નદીનાં પાંણીમાંથી
બાહાર નીકળી આવશે. જ્યારે જીહાક
માર્થો ગયો ત્યારે જ જે કુતેહુમંદ
વિદ્યા બાહ્યુર ફરેફુને કામે લગાડી
હતી તેને તે પાક કરનાર થશે.”

“તથા જે વિદ્યાને તુરાંની અફરાશી-
આખે, જ્યારે ધાતકી માર્થો ગયો ત્યારે,

૪૦ યોગીઓનાં “ખલેખદન” (સંપાદી) નો આ
એક દાખલોછે. ફર માજ અંદોલોજ કે કે સાધારણ
યોગીઓથી એક બે મહોનાં ક્ષિપ્રાંત વધારેવાર પો-
તાનાં બદનથી જુદું રહેવાઈ શકાય નથી, અને આ
હજરો વરસ સુધીની જુદાઈ છે. પણ મત્રાસનાં સ-
ભવથી સ્વામી કરેછે કે, તરેતા યુગમાં જન્મેલો અ-
ગસ્તરથી આજેખી કલીયુગમાં હજરો વરસ ગુજરી
જવા છતાં જીવતા છે, ત્યારે યોગની બેહદ શક્તીનો
આપણને કંઈક ખ્યાલ આવેછે અને એવી વાતો મા-
નવાડું ગુરકેલ લાગતું નથી.

૪૧ અવસ્તા-ઈઅદ અસ્તવદ-એરેતો ફરખશતાએતે
હથ અવદ કાંસુઈઆદ અસતો મજ્જાએ અહુરહે
વીરપતઅરવઈઆએ પુથરી વએદોમ વએજો દએમ
વારેયરધનીમ. ઈએમ બરદ તખમો થરએ તએનો
ઈઅદ અએજો દાહાકો જએતે. (પાંડુ ૩૬૨)

ઈએમ બરદ ફરંધરેસે તુરો ઈઅદ દરવાએ જ-
એતે ગાએશ જએતે. ઈએમ મરદ કવહુસરવ ઈઅદ
તુરો જએતે ફરંધરેસે. ઈએમ બરદ કવ વોશતાસપો
અશહે હએમઈઆએ જએશમનો તાએ અવદ દ-
એએ નેજબશદ અશહે હથ ગએજાબીઆ.
(પાંડુ ૩૬૪.)

તથા ગાય મારી ગધ ત્યારે કામે લગાડી
હતી, તેને તથા જ જે વિદ્યાને કયાં-
ની તુરાંની અફરાશીઆખ માર્થો ગયો
ત્યારે કામે લગાડી હતી તેને, તથા જે
વિદ્યાને કયાંની ગોસ્તારપે ખુશી થતાં લ-
શકની પવિવાધને માફ કામે લગાડી હતી. કે
તેઓ દરજ્જને પવિવાધની દુનિયામાંથી બા-
હાર હાંકી કાઢાડે, તેને પાક કરનાર થશે.”

(દસ્તુર અસ્તવળ વાલી ‘દશ ચસ્ત બા માયની’
પાંડુ ૩૬૩ તથા ૩૬૫.)

ફરેફુન કેઇ વિદ્યા શીખેલો હતો તે આ-
પણે તપાસીએ. જીહાકના દારમાં તેનો
જનમ થયો હતો, અને તે નાપાકથી તેની
જીંદગીને એલજાંમ પોંદાયવાની બણી
ધાસ્તી હતી તેથી તેની માએ ‘ક્રાંક’ તેને
જંગલમાં એક બરવાડને ધેર મુકી આવી.
ત્યાં પણ વખત જતે તેની સંજાંમનીની
ધાસ્તી લાગો તેથી તેણી અલબરજ પાહાડ
ઉપર ગધ, અને ત્યાં “એક દીન-
દાર મરદ રેહ્લેતો હતો, જે દુનિયાનાં
કામથી વગર રામનો અને વગર દેહર-
તનો હતો” તેને પોતાના બાલકને સોંપ્યું.
આ યોગી સાથે તે ઉમરે આવ્યો ત્યાંસુધી
રહ્યો હતો, માટે તે યોગવિદ્યા શીખેલો
હોવાજ નોંધએ. શાહનામામાં લખેછે કે

જીહાકની માએ લડવા જતાં, મારગમાં
એક એવી નદી આવી કે જેમાં હાડીની
જરજળ પડે, તોપણ તેમાંથી પ્રેફુન ચાલી-
ને પસાર થઈ ગયો, તથા જ્યારે પોતાના
દુશ્મન સાથે લડાઈ કરવાને એક બે દાહાડા
બાકી રહ્યા ત્યારે એક રાતે શરોશ મજ્જે
આવીને તેને કેટલીએક પ્રતેહ આપનારી
નીરંગો શીખવી. વળી પોતાની પાંદશાહીનાં
દરમેઆનમાં એક દાહાડો પોતાના છેકરા-
ઓની હુશીઆરીની પરિક્ષા લેવાને માફ
તેણે એક ફાડીઆનારો જનવરનું રૂપ લઈને
તેઓની ઉપર હુમલો કરીધો હતો. આ
બુધા અમતકારે યોગ જાણ્યા વગર થઈ શકે

તેના નથી. અને તે ખરેખર યોગી હોવાનું એવી સાબિતી આપણને દસાવીર કેતાબ ઉપરથી તથા ઇબ્રાહીમીના નવમા હામાં મળે છે.

વલી કેઅશરૂએ અફ્રાશીઆબને પકડવાને માટે જે વિદ્વા વાપડી તેની યોગ વિદ્યાજ્ઞ હતી; કેમકે પ્રરેકુનની માપક એખી બચપણથી વનમાંજ રહ્યા હોતા, અને પાદશાહી તખ્ત ઉપર બીરાજવાને માટે ઇરાંન તરફ આવતાં, “અર્વંદરોદ” નામની ઓવારા વગરની નદી પગે ચાલીને પાર કીધી હતી. દસાવીર કેતાબ ઉપરથી માલમ પડે છે કે, ઇરાંનની ગાદી ઉપર આવવા છતાં, તેણે એક યોગી તરીકેનું પોતાનું “અલ્લમ્બરૂત કદી છોડી દીધું” નહીં હતું. અને શાહાનામાંમાં જણાવે છે કે અફ્રાશીઆબને માર્યા પછી તે પાંચે ગોફ્ટનીયન થયો હતો. આ મધલી આશીયત એક યોગીની છે. વળી એસ્તાબ કેતાબમાં લખે છે કે અફ્રાશીઆબને પકડવાને માટે તેને ‘હામ’ નામના એક યોગીએ ઘણી મદદ કીધી હતી. ત્યારે આ ટલા બધા દાખલાઓ ઉપરથી એક પુરવાર થાય છે કે અફ્રાશીઆબને પકડવાને માટે કેઅશરૂએ જે વિદ્યા વાપડી તે યોગ વિદ્યાજ્ઞ હતી.

વધી ગોરતારપેખી યોગનોજ ઉપયોગ કીધો હતો તે વીશે ઘણું કહેવાની જરૂર નથી, કેમકે પેગંબર આલિબને મદદ આપનાર એજ નામવર શહેનશાહ હતો.

આ મધલી દલીલો ઉપરથી વાંચનારની ખાતરી થઈ હશે કે કયાંમતને વખતે જે ધરમ ચાલુ કરવામાં આવનાર છે તે યોગજ છે. જમીઆદ યસ્તના દરેક પ્રકારમાં યોગનાં ઇમારા છે, —બલકે એમ કહીશું તો ચાલશે કે એ આખી યસ્ત યોગની ખુબીઓનું બેદમાં, (નોપણ તરત પરખાવે એવી રીતે) વર્ણન કરે છે !

(ગ) યોગીઓ ઘણાજ ઘોડો બોરાક

ખાવા છતાં દીધે આસુદા હોય છે. તેઓ ખુદા થાય તે છતાં તેઓના ચેહેરા ઉપરથી જીવાંનીના દબ્બાઓ જતા રહેતા નથી. આ દુનિયામાં લાંબો વખત રહેવાની તેઓને ઇચ્છા હોતી નથી. પણ જો કોઈ કોઈને તેમ કરવાની જરૂર જણાય છે તો તેઓ અમરગ થઈ શકે છે. એ રીતે પાદશાહ કેઅશરૂ તથા પેશુતન દસ્તુર આપણાંમાં અમરગ ગણાય છે; તથા હીંદુઓમાં અગસ્ત રૂપીને માટે મદ્રાસવાલા રાજયોગી મળયથી કહે છે કે તે આજેખી નીલધરીના પાહાડોમાં આવેલી “અગસ્તાશ્રમ” નામની યુક્ષમાં જીવતો છે. આ દુનિયાનાં કોઈખી દુખ યોગીને થઈ શકતાં નથી, તેથી તેને મનથી પૃથ્વીખી એક જાતનું બેહુશતજ લાગે છે. યોગીનાં “મન, વાચા, ને કર્મ” માંથી બદી જડમુલથી ઉપડી ગયલી હોય છે તેથી “અન્નેમર્મન્યુશ” આજેખા તેને મનથી નાશ પાંમેલો છે. હવે યોગીની આટલી શક્તી ધ્યાનમાં રાખ્યા પછી કયાંમતને રાજે ફૂલાનારો મજબીયશની ધરમ માણુમ જાત ઉપર કેવી અમર પ્રશ્ન તે વાંચો.

“જે નુર (કયાંન બોરહે) ફતેહમંદ શાસીઓસને મલશે, તેમજ તેના ખીજ દારતોનેખી મલશે; ફે જેથી કરીને તે શાસીઓસ દુનિયાને તાજી, વગર ખુદાપા વાલી, વગર મોહોતવાલી, વગર ગંદગી વાલી, વગર કોહોવાટ વાલી, હંમેશાં જીવતી, હંમેશાં શાયદો કરનારી, અને મરજી પ્રમાણે રાજ કરતી કરશે. ત્યારે (રસ્તાએજ, એટલે કે) ગુજરેલાઓ પાછાં દહીને ઉભાં થશે; જીવતાંઓને અમરગી પોંહાયશે. અને દુનિયાં મરજી મુઆફક ખુશી આપનારી થશે. જાંનદાર ચાજો જેઓ પવિત્રાઈની શીખનારી છે, તે એમરગ થશે, અને જે દરૂજ અશોને મારવાને માટે

(આજે) આસપાસથી ફરીવલ્યોછે, તે તે વખતથી નાશ થશે.

(જમીઆદ ચસ્ત કરશે ૧૫ મો, ૪૨ 'દશ ચસ્ત બા માયની,' પાંડુ ૩૬૩)

પ્રરેકુન અને કેપ્પરની વિદ્યા યોગ હતી તે પુરવાર કરીને આગલ હમે ખતાવી આપ્યું છે કે કયાંમતને રાજે યોગવિદ્યાજ લોકોમાં ધરમ તરીકે ચાલશે. અને જ્યારે માણસ માત્રે યોગી થાય ત્યારે જમીઆદ ચસ્તમાં જણાવેલી આ બધી અસર પૃથ્વીનાં લોકો ઉપર થાય તેમાં કંઈજ નવાઈ નથી.

એવી સમજ લીધા પછી, આપણે આપણી હાલની રીતભાંત ને સંસારી હાલત, જે આપણા બાપ દાદાઓનીથી જુદી પડે છે, તે તરફ નેગાહ પોણાંચાડીએ, અને તેનું કારણ શોધી કાઢીએ.

પારકી કોમવાલાઓએ એકે અવાજે આપણને અટકાવ્યા ગણે છે, તે આપણાં છાલકાં મનની નીચાંની છે. માએબાપ તરફ બેઠાંની, ઉપરીઓ તરફ નાશ્રમાંની, ગરીબ સગાંવાહાલાઓ તરફ બેદરકારી, એશ-ક્રીપલું, બહરાંઓનાં જેવી નાજુકાઈ, ચીખાવલા પાણું અને એ વિગરે સેંકડો બીજા દુરચુલો તવારીખમાં આજના પારસીઓને ખાતે ગ્રોધાય છે. ધરમની કેલવણીની ગેરહાજરીને લીધે ધરમ તરફ બધે ભરેલી બેંધમાંની બધી પડી છે અને આ દુનિઆમાં આપણે શું કરવા આવીએ છીએ તેનું કારણતો કોઈ જા-

૪૨ અવસ્તા-ઈઅદ આપંધચદ સમ્મારીઅનાંમ વરેયરાજનેમ આત અનીઆઓસચદ હુખઈઓ. ઈઅદ કેરેન વાદ ફરશેમ અહુમ અજરેશે અતેમ અમરેશેઅતેમ અકરે-ધીઅતેમ અપુઈઅતેમ ઈઅવમેછમ ઈઅવમેસુમ વસો ખશયરેમ. ઈઅદ અરેસત પચેતે આસે હેશતાંન. જસાદ જુઈઓ અમરેખતેશ દયએતે ફરશેમ વસન અંધહુશ.

જુનગમિયાઓ અમેરશીઅતીશ ઈઆઓ અશહે સંકુહએતીશ- નેશતેદ પચેતે દરખશ નાશાએતે ઈઅદાદ અએવેચદ જમમદ અશવનેમ મહુરકયાએ અઓમચેયરેમ સતેમચ અપદય મેરેનાશાતએચ મ-એરીઓ અથા રવુશ. (પાંડુ ૩૬૨.)

ણવુંજ નથી. જનમ લીધા તે માજ શાખ કરવાને એવા બેહુંદા ખ્યાલથી આજનો કોમજ પારસી ખાલી હશે અને પછા વગર માજમજાહ થઈ શકતી નથી, તેથી તરીહવાર યુક્તિઓ કરીને તવંગર થવામાં દીન જોગે હજારે પારસીઓ મધમાં ખની માફક રોકાઈ જાય છે.

એક પારસીને મનથી અંગ્રેજ બચેા સર્વે સુધારાનો નમુનો છે, અને આખીચીને તેની નકલ કરવામાં પોતાનેબી સુધરી ગયેલા સમજે છે. અંગ્રેજો બહરાંઓ સાથે જાહેર મીજલશમાં નાચે છે, ત્યારે આપણે કાએ આપણી સ્ત્રીઓને નાંચતાં નહીં રીખવીએ? એમાં શું પાપ છે? અંગ્રેજો લાસુની પાછલ ગાડીમાં બેસીને જાય છે ત્યારે આપણે શું કરવા પગે ચાલીને જાયએ? આપણા આગલા રીવાજો તો અસાનપણથી અને ગરીબી અવસ્તાને લીધે ચાલુ થયા હતા! હવે તે વખત ફરવાઈ ગયો છે. આજે તો આપણે સુધરેલી (!) એાગણીસમી સદીમાં જીવીએ છીએ, માટે સુધારાને છાજતા એ બધા ફરાર કરવાજ જોઈએ! એવા એવા પોકારે પારસીઓમાં આજ કાલ સાધારણ છે.

દસ્તાન વાલી એારત સાથે ઝડકવું, સુવાવડીને માલપર રાખવી, અને જીંધાડે માથે આરામ કરવા એતો સુધરેલી હાલતમાં આવવાની માગેતી ગણાય છે. કુચલાથી ભરેલા નાટકો નોવા જવામાં તથા બાપલાઓનાં વેશે નાચવામાં તો મનને નીતિના ધડા મલતા કહેવાય છે! મીંહ અને ચીતાઓ, સાથે જંગ રમીને જંગલો ગમવતારા બાપ દાદાઓનાં આ આજનાં મદયુલુક્ષ્ટ બચાંઓ, હેવા સુધારે કરવા માંગીને એમ સમજે છે કે હમે સુધરેલા ને આબરૂદાર ધંધાઓ હાથ કીધા છે! અરે, પણ હજુર એટલેયીજ પતવું નથી! પણ

ઝીવી ખીજી પછી નહાજતી અગ્રિજી રસમે પારસીઓમાં પેવસ થવા માંડીછે.

હવે એ બધી આશીઆતો ને રસમે, જેમાં આપણે ધર્મની નેઆગાનોથી જુદા પડીએ છીએ, તેથી સુધારે થયો છે કે બગાડો તે જાણવું ધણું અગત્યું છે. એ વિશે જુદે જુદે ધારણે તકરાર કરી શકાય છે, પણ હમે હમારી તરફથી એટલું જ કહી એ છીએ કે જેમ સુનાંની ચોકસ કીમત કસોટીના પરથર વગર થઈ શકતી નથી, તેમ આપણાં રૂવાંન ઉપર થતી એઓની સારી યા નરસી અસર યોગની શીલસુશી વગર પરઆઈ શકતી નથી. આપણા આપદાદાઓમાં યોગ જયજ હતો તેથી તેઓ સઘલી વાતે સાદા હતા, અને આપણાં કરતાં તેઓને સંસારની જાંજલ ઓછી હતી. હાલ આપણાંમાંથી યોગ વિદ્યા ઉઠી ગઈ છે, ત્યારે આપણે દુનીયાંદારી ઉપર મરી શીટલા છઈએ. તેજલામટે આપણે આત્મા ધણે “નાકેશ અને અધુરો” રહે છે, તથા મરણ પછી દોજાખમાં જવાની આપણાંમાંનાં ધણા અરાઓને ધાસ્તી હોયછે. જે કંઈ હમે જોઈએ છીએ તે ઉપરથી એવું સમજાયછે કે આજના પારસીમાંથી સેંકડે લીસ જણ “માહાપાયા” જેવાં છેક નીચલાં ખેદસ્તમાંથી ભાપગે જઈ શકતા હશે. “ઝારશ્દ પાયા” ને “મતર પાયા” તો કોઈ કોઈજ ભાગ્યાશાલીને માટે ખુલાં મુકાતાં હશે, અને બાકીનાં બધાંની સહીજ અરાબ હાલત થતી હશે ! અશ્સોમ !!

દીનપરદીન ધરમ તરફની ખેદરકારી ભય ભરેલું રૂપ પકડતી જાયછે, અને એવોને એવોજ માંમલો ચાલુ રહ્યો તો પાંચે દાહો પારસી કોમની હસ્તીથી અતમ થઈ જાય તેમાં કંઈજ નવાઈ નથી. હવે તો ખુદ સુધારાવાલાઓથી ધમરાવા ને હલાજ શોધવા લાગ્યાં છે. પણ શું કંઈ કોઈએ અસર

કારક હલાજ શોધી કાઢયો છે ? રાહનુમાય મુખા બચ્ચાંઓને કેલવણી આપવા નીકલીછે, કે તેથી આવતી ઓલાદ ધરમી થાએ. પણ એ સભાના મુખ્ય આગેવાન શેક અરશ્દજી રસ્તમજી કાંમાજી પોતેજ કહેછે કે અશો જરથોસ્ત જીવતાં જીવત ખેદસ્તમાં ગયા નહીં હતા, અને એતો સજી ભોલાં આદમીઓને સમજવવાની વાત છે ! (અવાક્ષે પસેમાન !) એવણના એવા રૂતવા ઉપરથી આજે હજારો ખેદુદીનો અને મોખેદો અશો જરથોસ્તને આજના વખતના પ્રોફેસર મેક્સમૂલર જેવો એક માત્ર શીલસુષ ગણેછે; અને પેલી જાંહાંનને લગતી જે જે વાત ધરમ પુસ્તકોમાં લખાયલી છે તે માનવામાં આવતી નથી. વલી આજે કોઈથી અવસ્તાનો ખરો તરજુમો થઈ શકતો નથી, અને અમલી ભેદવાંણીઓના ખુલાશા આપી શકાતા નથી તો રાહનુમાએ સમા એક ઉધરતા અબ્યાસીના તરેહવાર શક કેમ દુર કરી શકશે ? હમે ધારીએ છીએ કે યુરોપીયન ટપના તરેહવાર વીચારોથી ગાખડાં મારીને કામ ચલાવવામાં આવશે; પણ તેથી કંઈ ટોલામાં ઇમાન આવવાનું નથી. અને જ્યાં ઇમાન નહીં ત્યાં બીનો ફેલાવો ચાલુજ રહેવાનો ! એ રીતે રાહનુમાએ સભાની કોશિસ રદ જવાની હથેને ખાતરી છે અને એજ પ્રમાણે બીજી તરફની હીલચાલોનું બી સમજવું.

હમારે એવા બારીક વખતમાં સ્વર્ગવાસી દસ્તુર મુલાં શીરોજીની શીખાંમણ યાદ કરીને પોકાર કર્યો પડે છે કે—ઓ પારસીઓ ! તમે જો તમારામાંથી બીનો નાશ કરવા અને મીનો જોહાંન નજરે જોવા માંગતા હોવ તો યોગ વિદ્યા શીઓ ! એજ પાકીજેહ એલમ દીન અને દુનિયાં વિશેના તમારા બધા શક દુર કરશે, અને તમને બધે જોહાંનનું રૂખ આપશે.

બુદ્ધરે પરવેશના વખતનો નામાંકીત યોગી, દસ્તુરાંન દસ્તુર સામાને પંજોમ કહે છે કે એક ટોલાના લોકોને જોદાને લગતી જે હકીકત મેં કહી તે ઉપર તેઓ ધમાંન લાખ્યા નહીં; કેમકે તેઓ શું જાણે કે હું ખરું જ કહું છું. ત્યારે “મેં તેઓને જોદાની રાહમાં કબ્બી કરવા થકી ફરમાવ્યું અને સર્વે લોકોએ તનમાંથી નિકલીને, જોદાને તથા જોદાની નજદીક વાલાઓને જોયા અને તનમાં પાછા આવ્યા.” (દશાવીર પાંતું ૧૮૮) આપણે જો એવું જ કરવું જોઈએ.

પણ આપણે યોગવિદ્યા શીખીએ કોણની પાસે? જરથોસ્તી યોગીઓ તો ગુપ્ત થઈ ગયા છે, અને તેઓનો મેલાપ થઈ શકે તેવું નથી! જો હિંદુ યોગીઓ પાસે એ એલમ શીખવા જઈશું, તો આચાર વિચારમાં હિંદુ યજ્ઞ જઈશું; તેથી આપણી નેમ, જે જરથોસ્તી ધરમની રીતે જોદાની મારફતને પોહાંચવાની છે તે ઉંધી વલણે! હવે હિંદુ યોગીઓ પાસે યોગ શીખવામાં ખરેખર કંઈ ગેરફાયદા છે કે નહીં તે આપણે તપાસીએ અને એવી તપાસ પણ ધરમ પુસ્તકોથી જ કરીએ.

ઝરતાષ્ટ કેતાબમાં આત્માની હાલતનું વર્ણન કરતાં માન સાથે હિંદુ (યોગીઓ?) નાં મત એક બે ઠેકાણે ટાંકેલાં નજર પડે છે. દસ્તુરાંન દસ્તુર અરદાપવિરાફ કહે છે કે મેં પારકા મજહબવાલાં અશ્વા નર નારીઓને ખેતરમાં જોયાં છે. વળી હજરત આજર કેવાંન પોતાની “જાંઝે કેખશર” નામની કેતાબમાં કહે છે કે ખલ્લે બદન કીયા પછી “હું એક બીજી જગ્યા નમાં ગયો, કે જ્યાં તરેહવાર ચીજો તથા બાત બાતનાં શહેરો જોવામાં આવતાં હતાં, જેવાં કે ધરાંન, ગુરાંન, રમ, હિંદુસ્થાંન, ચીન, માહાચીન, અને સીંધનો દરીઆવ. અને તે હરેક શહેરમાં

મરદ તથા ઝીરનો મારા જોવામાં આવ્યાં તેની નીશાંની પુછો તો ધરાંનના બુજરગો જેવા સખલા હુમર અને કાબેલીઅતમાં વાકેફગાર હતાં. તેઓમાંનાં હરેક મને શીખામણ દીધી અને મારા જાન અને દીલને રોશન કીધું.” (પાંતું ૧૧૧ થ.)

હવે આજ વાત પુરવાર કરી આપે છે કે જેવી રીતે આપણે અજ્ઞાનપણથી પારકા મજહબ વાલાઓને હલકા ગણીએ છીએ તેવા તેઓ ખરેખર નથી, —બલકે હજરત આજર કેવાંન જેવા માહાત્માઓએ એવી તેઓની પાસેથી કેટલીક રીતની કેલવણી લીધેલી છે. વલ્લી વેદ ધરમ અવસ્તા સાથે એટલો મલતો આવે છે કે પ્રોફેસર દાર્મસ્તેતર એ બંધેન કોઈ આગલા ધરમ (indo-iranian religion) ની શાખાઓ ગણે છે. પણ ખરી વાત તો આ જણાય છે કે એ બંધે પુસ્તકોના બનાવનારા યોગી હતા, અને તેને લીધે જ એઓ વચે એવું અન્યથા જેવું મલતા પડ્યું છે. બુદ્ધ ધરમની આપણે ધારીએ છીએ તેવા નથી. જેમ પેગંબર સાહેબે આપણા ધરમના પાયા તરીકે “મનશની, ગવશની કોનશની” વીશે જેવી સખત તાકીદ આપી છે, તેવીજ રીતે ગહત રુપાએબી કીધું છે: —બલકે ઇનસાફને ખાતર હમારે કેહેવું પડે છે કે એ ધરમાંનોની ગુપ્ત મતલબને આઠ જાગોમાં વેહેંચી નાંખીને વધારે જોલાશથી સમજાવી છે. (ધ.સ. ૧૮૮૦ નાં *The Theosophist* ના કોઈએક અંકમાં “Buddhism authoritatively defined” એવે નામની એક આતીકલ આવેલી છે તે વાંચીને ખાતરી કરવી.)

અંગ્રેજી મીશનરીઓ પેહેલ પેહેલાં એમ સમજતા હતા કે દેશીઓ અંગ્રેજી શીખશે એટલે સહેલાઈથી ખ્રીસ્તી થઈ જશે. માટે પુરોપાધન ટપની કેલવણી રૂપી જાલ

નાંખીને આખા હિંદુસ્થાનને વટલાવવાની છુપી નેમથી રશીઓની કેલવણી પાછલ તેઓએ શરૂઆતમાં ધણી મેહનત લીધી હતી. તોપણ પરિણામ તેથી ઉલટું નીપજ્યું છે. અને આજે આપણે આપણા બાપીકા ધરમની વધારે શોધ ખોલ કરવાને તથા ખ્રીસ્તી ધરમથી વધારે દુર રહેવાને શીખ્યા છીએ. એવું છે ત્યારે હિંદુ યોગીઓથી આપણા ધરમને નુકસાન થવાનો ભય રાખવો જોઈતો નથી. એ અશો નરોને તો પાદરીઓના જેવી કોઈ નેમ નથી, અને તેઓ પોતાની કેહેવાતી જાતવાલાઓનેબી કોઈ આપતા નથી. માત્ર સંપૂર્ણ અશોધથીજ આપણે તેઓની ઉસ્તાદગીરી મેલવવાની આશા રાખી શકીએ છીએ. યુર તરીકે તેઓ આપણું પાસે “સ્નાન પુન” જેવી કોઈ બાહર તરીકાને લગતી કોયા કરાવતા નથી, પણ ખોદાની યાદમાં મનને મશગુલ કરવાના રસ્તા બતાવે છે તથા આત્માને શરીરમાંથી બાહાર કાઢાડવાને લગતી કસરત શીખવે છે. મુબકથી કલકતે જતાં સ્તીમર તેમજ રેલવેની મદદ આપણે મેલવી શકીએ છીએ વહી કોઈ આહેતો ઘોડે યા બલદ ગાડીએ, યા પગે ચાલીનેબી ત્યાં જઈ શકે. તેવીજ રીતે જીવતાં જીવત મેહેસ્તમાં જવાને મોટેબી અત્માને શરીરમાં બાહાર કાઢાડવાના અનેક રીતો છે. અને હમે કબુલ કરીએ છીએ કે ખલેખદન કરવાની આપણા બાપદાદાઓની રીત હાલની હિંદુ રીતોથી કદાચ જુદી હશે. પણ જેમ જુદાં જુદાં વાહન વાપડીને કક્કતે ગયલા મુસાફરાને તે શહેર એકજ રીતનું નજર આવે છે, તેજ રીતે જુદી જુદી ઢપથી શરીર છોડીને છુટાં થયલાં કહેા ખોદાને તથા તેના બેદાને વિશિષ્ટ એક સરખુંજ સ્થાન મલવે છે. મોટે જેવું સ્થાન પેગંબર સાહેબના વખતથી હજરત આજર કેવાં

મુખીના જરથોસ્તી યોગીઓ મલવી મમા છે, તેવુંજ સ્થાન હિંદુ મુખીઓની મદદથી આપણે મેલવશું અને આપણા લોકોની રાહનું માંધ કરશું. તોપણ હમારે કેહેવું જોઈએ છે કે આપણા ધરમની ફીલસુફી એ લોકોના વિચારથી ધણીએક અગતની બાબદોમાં જુદી છે. તેને એ લોકોનાં તેજથી અંખવાઈ જઈને આપણે રેરવી નાંખવાની નથી; પણ, આપણી અક્કલ કબુલ નહીં કરે તોખી આપણો કોઈ પેગંબર આવે ત્યાં મુખી સંભાલથી જાલવી રાખવાની છે. એવી સાવચેતી રાખીને એ લોકોના શીખ્ય થવામાં આપણને કંઈ અડચણ નથી પણ જો એમ નહીં કરશું તો, અંગ્રેજોની સાથે સંબંધી પડ્યા પછી જેવી ફજેતી આપણે જોઈએ, તેવી ખોજ ધણીક જોવી પડશે.

એક વખત એવો હતો કે દયાનંદ સરસ્વતી સ્વામી જેવાઓને યોગીઓની શોધમાં ચાહાડે પાહાડ ને જંગલે જંગલ રખડવું પડીયું હતું, અને વિસ્તૃપત ગોખલેને યુર નહીં મલ્યાથી પ્રકત ખોદાની ઉપર વિશ્વાસ રાખીને એખલોજ વનવાસ કરવો પડ્યો હતો. તેથી મુશ્કેલીઓ આજે આપણને વેડવાની નથી. આજે આપણાં ધર આગળ ‘ધાર્મિકોસોશીકલ સોસાયટી’ છે, અને એકલા અંગ્રેજ જાણનારાઓનેજ નહીં, પણ યુજરાતી સમજનારાઓનેબી યોગ શીખવવાની આશા આપે છે, અને તેખી વહી કોઈનાખી ધરમને અડચણ નહીં થાય તેવી રીતે! મોટે બેટલું ખી આપણે કરવા માંગશું તેટલું થઈ શકશે. મોડમ બેલેવેત્સકી અને કર્નલ ઓલ્કોટ જેવાં ભલાં માણસોએ આપણને રસ્તો કરી આપવાને પોતાની અમૂલ્ય જીંદગી રોકી છે, અને જો તેના લાભ આપણુ પારસીઓ નહીં લેશું તો, આવતી યા સ-

જરથોસ્તી ધરમની ધણી માઠી ખ-
ની થઇ જશે. માટે “પ્રવિણુ બંધુઓને”
રિયાં ધારવાનું અને પેલી પરોપકારી
ખાનુને સાધારણ વાતચીતમાં કુતારી ગ-
ણવાનું મહાપાપી કામ છેડી દઇને, આ-
પણને લાયક છે કે થીઓસોફીકલ સો-
સાયટીની એક જરથોસ્તી શાખા સ્થા-
પવી. એ મંડલીની મુખ્ય નેમ પારસી-
ઓમાં યોગના શૈલોવા કરવાની, પારસી
રાહુરસોને યોગની ફીલસુફીથી તથા
સીને નવા બંધ બેસતા શ્રેષ્ઠરો વિશે
કાશિસ કરવાની, તથા બચ્ચાઓને ધર-
સનાં કરમાંનો યોગની કુંચીથી ખોલી
તાવવાની રાખવી. એવાં કાંમ કોમના
ડીઆઓ અથવા દસ્તુર દાવરા ઉઠાવે
વા સંભવ નથી, માટે વચ્ચે વાંધેના
ગુવાંન ગ્રહસ્થોને શરૂઆતમાં નાલા પાયા
કપર એવી એક મંડલી સ્થાપવાની અ-
જ કરીએ છીએ. તેવું કરવાનેખી ધણી
વેલંબ લાગશે, માટે દરેક દીનચુસ્ત જ-
રથોસ્તીએ થીઓસોફીકલ સોસાયટી સાથે
કાર ઢીલે જોડાઇ જવું જોઇએ. આને
આખો પારસી ટોણો બેઠમાંન અને “એ-
લને ધલાહી”થી તદન નાવાકેડ છે, અને
તેનાં પરિણામ મારાં થયાંખી નથી, અને
ધણેખી નહીં.

આ બાબદ સમાપ્ત કરેલી વખતે જણા-
વ જરૂર છે કે યોગ વિદ્યા વિશે તે-
જ ખીજ બાબદો વીશે હુમને કંઈ
ખીન જ્ઞાન નથી. તેથી હુમે ધણે ઠ-

કાંણે ભુલ ખાધી હશે. તે ભુલોનો લા-
ભ લઈને કાઈખી નુકતેચીને યોગની
સાંબે તકરાર લાવવી નહીં; પણ જાતી
શાધથી કંઈ જાણવા જોગ પરિણામ
આવું હોય તો તેજ બાહાર પાડવું.
માણસનો આત્મા વારંવાર અવતાર પામે
છે એવું જે આગલ લખવામાં આવ્યું છે,
તે દાંનેશમંદ વાંચનારાઓને પ્રતીધી કે-
હેવાની અગત નથી કે, હુમારૂં મત નથી.
એની બારીક બાબદોમાં હું ચીવાજી મત
ફરવાને દરસ્ત વિચારતા નથી. સર્વે
યોગીઓમાં હું અશા જરથોસ્તને એટ
સમજીએ છીએ, માટે તેવણે જો ખરે-
ખર એ વાતની વિરૂધમાં પોતાનું મત
આપ્યું હશે તો, કંઈ માતેબર કારણને
લીધેજ હશે, એમ સમજી હું તેનેજ વલ-
ગી રહીશું. “રાસ્ત ગોશ્તાર” અને “ઈ-
ડિયન રેપેક્ટેટર”ના વિદ્વાન અધિપતિઓએ
થીઓસોફીકલ સોસાયટીની વિરૂધ મત આ-
ખ્યાં છે, તેઓને હું અરજ કરીએ છીએ
કે પોતાના બાબદાઓની તવારીખ ખોલી
જાહેર, તથા જરથોસ્તી ધરમ પુસ્તકોમાં
આવેલાં નહીં સમજ પડે તેવાં લખાણોનાં
બેદ સમજીને, એ મંડલી વિશે નવેસરથી
પોતાનાં મત જાહેર કરવાં. પારસી જોલા-
ની રાહુરમાઇ કરવાનું કામ આજ કાલ
પારસી ગુપ્તપેપરાના હાથમાં છે, માટે એ
વી નાજુક બાબદોનો અબ્યાસ કર્યા અ-
ગાઉ ગુમરાહી બરેલાં લખાણો થવા
જોઇતાં નથી.

